कर्नाटक सरकार

परिसर अध्ययन

ENVIRONMENTAL STUDIES

अभ्याससहित पाठ्यपुस्तक

TEXT CUM WORK BOOK

(REVISED)

मराठी माध्यम

MARATHI MEDIUM

PART-1

3

इयत्ता तिसरी

THIRD STANDARD

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

Karnataka Text Book Society (R.)
6th Cross, Malleshwaram,
Bengaluru - 560 003.

Preface

The Textbook Society, Karanataka has been engaged in producing new textbooks according to the new syllabi prepared which in turn are designed based on NCF - 2005 since June 2010. Textbooks are prepared in 12 languages; seven of them serve as the media of instruction. From standard 1 to 4 there are the EVS, mathematics and 5th to 10th there are three core subjects namely mathematics, science and social science.

NCF - 2005 has a number of special features and they are:

- connecting knowledge to life activities.
- learning to shift from rote methods.
- enriching the curriculum beyond textbooks.
- learning experiences for the construction of knowledge.
- making examinations flexible and integrating them with classroom experiences.
- caring concerns within the democratic policy of the country.
- making education relevant to the present and future needs.
- softening the subject boundaries, integrated knowledge and the joy of learning.
- the child is the constructor of knowledge.

The new books are produced based on three fundamental approaches namely - Constructive Approach, Spiral Approach and Integrated Approach.

The learner is encouraged to think, engage in activities, master skills and competencies. The materials presented in these books are integrated with values. The new books are not examination oriented in their nature. On the other hand they help the learner in the all round development of his/her personality, thus help him/her become a healthy member of a healthy society and a productive citizen of this great country, India.

NOT TO BE REPUBLISHED ©KTBS

Young learners in their initial stages of learning i.e., between the ages of 5 and 10, acquire most of the concepts which they need in consolidating learning in later stages. If this learning is properly planned and well executed in the classroom, children may find learning easy and enjoyable.

Based on these principles, in the early stages from class 1 to 5, the following subject areas have been introduced- Mother tongue, state language, English as a practice language, mathematics and environmental studies. Environmental studies include science and social science related to their daily life experiences, information about their environment, society, country, their duties and rights. These topics are presented through interesting situations and activities. Opportunities have been provided for self learning and creativity. In this stage importance is given to children sitting in pairs and groups and exchange their experiences. The efforts have been made to make illustrations colourful, attractive and meaningful. Teachers are expected to make use of these and help children learn meaningfully and with pleasure. The textbooks aim at making learning interesting, enjoyable and satisfying.

The Textbook Society expresses grateful thanks to the chairpersons, writers, scrutinisers, artists, staff of DIETs and CTEs and the members of the Editorial Board and printers in helping the Text Book Society in producing these textbooks.

NOT TO BE REPUBLISHED

Prof. G.S. Mudambadithaya
Coordinator
Curriculum Revision and
Textbook Preparation,
Karnataka Textbook Society (R),
Bengaluru, Karnataka

Nagendra Kumar
Managing Director
Karnataka Textbook Society (R),
Bengaluru, Karnataka

About the book.....

This text book is developed based on the guidelines of the National Curriculum Frame work(NCF-2005), set by the National Council of Educational Research and Training(NCERT) considering the progress in the research and development and the new challenges that humankind is likely to face in the years to come.

While attempting to adopt the NCF 2005 framework to the text books of 'Environmental Studies' for classes 3 and 4 for the State of Karnataka, we have taken into account the socio-econimic, environmental and cultural aspects of the State for easy connect and better understanding. We have tried integrating the science and social science concepts by softening the subject boundaries in the text books of Environmental Studies. The idea is that the children should view the natural and the social environments in a holistic manner from the beginning of the school education. We have included a wide range of topics from family to plants and animals to festival on the lines of the NCF 2005 guidelines.

As students move from 2nd to higher standards, their observation skills using their senses to gather and record information improve. During this stage, the students are able to observe, explore, experiment, read, write, possess the knowledge of numbers, appreciate, empathise and ask questions about their immediate environment. They start understanding the perspectives. Students discover wider range of things and phenomena, though still predominantly focused on their immediate environment and day-to-day experiences. They begin to make links and apply knowledge of environment to their daily life. Considering these developments, we have introduced some of the basic concepts of their immediate natural and social environment in the textbooks. We have designed these books with objective of familiarizing children with their surroundings / local knowledge so that they start appreciating the

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

environment they are living in and value every component that comes with it. We also have included simple activities involving observation, measurements, analysis, synthesis to engage them in the learning process and make the learning exciting and participative. The idea is also to stimulate children to enquiry - based learning. We have tried our best to make these books gender neutral in terms of language and presentation of the concepts. At the beginning of every lesson, we have given the competencies that the children should develop after each lesson, to help teachers facilitate the learning process. We have made the books as attractive as possible with illustrations. This has an added advantage of making communication simple and easy.

While the thought provoking para of Rabindranath Tagore from 'Civilization and Progress', which NCF 2005 opens with, is indeed inspiring for every teacher to search and adopt new and innovative teaching-learning approaches, encouraging children's creative spirit and enquiry-based learning, we welcome comments and suggestions from the teachers, parents and public for further refinement.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

Environment Education is that Education of the Environment, through the Environment and for the Environment, natural and social.

Dr. R. Shailaja,

Chairperson, Text Book Committee.

Text Book Committee

Chairperson:

Dr. R. Shailaja, Director, Regional Environmental Studies Center, South Zone, 143, Infantry Road, Bengaluru.

Members:

Smt. R.N. Vasantha Sujay, Asst. teacher, G.H.S, Hebbala, Bengaluru.

Sri Ashwathanarayana, C.R.P., Begli Hosahalli Cluster, Kolar.

Sri K.N. Madhusudana Rao, C.R.P., Hirehalli Cluster, Tumakuru.

Sri Raghavendra Sunagar, Asst. teacher, G.H.S, Marakamdinni, Manvi Tq., Raichur.

Smt. K.V. Geetha, Asst. teacher, G.H.P.S., Ayodhyanagar, Puttur Tq. Dakshina Kannada.

Sri V.B. Shinge, Drawing teacher, Karnataka High School, Dharwad.

Scrutinizer:

Prof. G.S. Mudambadithaya, Co-ordinator, Curriculum revision and Text book preparation, KTBS, Bengaluru.

Editorial Board:

Prof. M.R. Nagaraju, Educationist, Yelahanka upanagara, Bengaluru.

Prof. H.S. Lakshminarayana Bhatta, Professor of Physics(Retd.), Basaveshwaranagar, Bengaluru.

Dr. M.J. Sundar Ram, Professor of Zoology(Retd.), Girinagar, Bengaluru.

Translators :

Sri P.C. Halgekar, Asst. teacher, Rangubai Bhosale High School, Belagavi.

Sri R.G. Kulkarni, Asst. teacher, Govt. M.H.P.S., Gunji, Khanapur Tq. Belagavi.

Chief Co-ordinator:

Prof. G.S. Mudambadithaya, Co-ordinator, Curriculum revision and Text book preparation, KTBS, Bengaluru.

Chief Advisors:

Sri Nagendra Kumar, Managing Director, KTBS, Bengaluru.

Smt. C. Nagamani, Deputy Director, KTBS, Bengaluru.

Programme Co-ordinator:

Smt. N.R. Shailaja Kumari, Senior Assistant Director, KTBS, Bengaluru.

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

About the Revision of Textbooks

Honourable Chief Minister Sri Siddaramaiah who is also the Finance Minister of Karnataka, in his response to the public opinion about the new textbooks from standard I to X, announced, in his 2014-15 budget speech of constituting an expert-committee, to look into the matter. He also spoke of the basic expectations there in, which the textbook experts should follow: "The textbooks should aim at inculcating social equality, moral values, development of personality, scientific temper, critical acumen, secularism and the sense of national commitment", he said.

Later, for the revision of the textbooks from class I to X, the Department of Education constituted twenty seven committees and passed an order on 24-11-2014. The committees so constituted were subject and class-wise and were in accordance with the standards prescribed. Teachers who are experts in matters of subjects and syllabi were in the committees.

There were already many complaints, and analyses about the textbooks. So, a freehand was given in the order dated 24-11-2014 to the responsible committees to examine and review text and even to prepare new text and revise if necessary. Eventually, a new order was passed on 19-9-2015 which also gave freedom even to re-write the textbooks if necessary. In the same order, it was said that the completely revised textbooks could be put to force from 2017-18 instead of 2016-17.

Many self inspired individuals and institutions, listing out the wrong information and mistakes there in the text, had send them to the Education Minister and to the Textbook Society. They were rectified. Before rectification we had exchanged ideas by arranging debates. Discussions had taken place with Primary and Secondary Education Teachers' Associations. Questionnaires were administered among teachers to pool up opinions. Separate meetings were held with teachers, subject inspectors and DIET Principals. Analytical opinions had been collected. To the subject experts of science, social science, mathematics and languages, textbooks were sent in advance and later meetings were held for discussions. Women associations and science related organistations were also invited for discussions. Thus, on the basis of all inputs received from various sources, the textbooks have been revised where ever necessary.

NOT TO BE REPUBLISHED

Another important aspect has to be shared here. We constituted three expert committees. They were constituted to make suggestions after making a comparative study of the texts of science, mathematics and social science subjects of central schools (NCERT), along with state textbooks. Thus, the state text books have been enriched based on the comparative analysis and suggestions made by the experts. The state textbooks have been guarded not to go lower in standards than the textbooks of central school. Besides, these textbooks have been examined along side with the textbooks of Andhra Pradesh, Kerala, Tamil Nadu and Maharashtra states.

Another clarification has to be given here. Whatever we have done in the committees is only revision, it is not the total preparation of the textbooks. Therefore, the structure of the already prepared textbooks have in no way been affected or distorted. They have only been revised in the background of gender equality, regional representation, national integrity, equality and social harmony. While doing so, the curriculum frames of both central and state have not been transgressed. Besides, the aspirations of the constitution are incorporated carefully. Further, the reviews of the committees were once given to higher expert committees for examination and their opinions have been inculcated into the textbooks.

Finally, we express our grateful thanks to those who strived in all those 27 committees with complete dedication and also to those who served in higher committees. At the same time, we thank all the supervising officers of the Textbook Society who sincerely worked hard in forming the committees and managed to see the task reach its logical completion. We thank all the members of the staff who co-operated in this venture. Our thanks are also to the subject experts and to the associations who gave valuable suggestions.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

Sri M. P. Madegowda
Managing Director
Karnataka Textbook Society (R)
Bengaluru.

Prof. Baraguru Ramachandrappa
Chairman-in-Chief
Textbook Revision Committees
Karnataka Textbook Society (R)
Bengaluru.

Revision Committee

Chairman-in-Chief :

Prof. Baraguru Ramachandrappa, State Textbook Revision Committees, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Chairperson :

Dr.S.Shishupala, Professor and Chairman, Department of microbiology, Davanagere University, Davanagere

Members:

Smt.K. Mamatha, Asst. teacher, GHS, Kengeri Upanagara, Bengaluru.

Sri K.S. Gireesh, Asst. teacher, GHS, Jalige, Devanahalli Tq., Bengaluru Rural Dist.

Smt. G. Renuka, Asst. teacher, GHS, Honnashettihally, Gubbi Tq., Tumakuru Dist.

Smt. R.N. Vasantha Sujay, Asst. teacher, GHS, Hebbala, Bengaluru.

Smt. A. Lakshmidevi, Asst. teacher, GHPS, Kaveripura, Bengaluru.

Smt. B. Hemalatha, Asst. teacher, GLPS, K. Narayanapura, Bengaluru.

Artist :

Sri U. Hazarat Ali., Lecturer, Department of Fine Arts,Tumkur University, Tumakuru.

High Power Review Committee Members :

Dr. T.R. Anantharamu, Senior Scientist(Retd.), Geological Survey of India, Bengaluru.

Prof. V.S. Vatsala, Principal (Retd.), M.E.S College, Malleswaram, Bengaluru.

Dr. G.M. Nijaguna, Principal (Retd.), Vijaya College, Basavanagudi, Bengaluru.

Prof. K.S. Nataraj, Professor of Physics(Retd.), National College, Jayanagara, Bengaluru.

Translators :

Sri P.C. Halgekar, Asst. teacher, Rangubai Bhosle High School, Belagavi.

Sri R.G.Kulkarni, Asst. teacher (Retd.), Khanapur, Belagavi District.

Chief Advisors :

Sri M. P. Madegowda, Managing Director, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Smt M. D. Usha, Deputy Director, Karnataka Textbook Society, Bengaluru.

Programme Co-ordinator :

Sri Ashwath Narayana K. N., Senior Assistant Director, KTBS, Bengaluru.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अनुक्रमणिका

C2U9X4

पाठ क्र.	पाठ	पृष्ठ संख्या
1.	बागेतील एक दिवस	1 - 11
2.	हिरवी संपत्ती	12 - 19
3.	घुबडाचा न्याय	20 - 27
4.	पाण्याच्या थेंबाची गोष्ट	28 - 43
5.	पाण्याचे विश्व	44 - 53
6.	आहाराची विविधता	54 - 66
7.	आपले स्वयंपाकघर	67 - 75
8.	चला आपण घर बांधुया	76 - 79
9.	सुंदर घर	80 - 86
10.	आपली ज्ञानेंद्रिये	87 - 96
11.	दातांचे महत्व	97 - 103
12.	धोका - अपघात	104 - 110

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 1

बागेतील एक दिवस

G4S2Y8

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- पाहिलेल्या प्राण्यांचे विविध रंग, आकार, रचना, यांचे वर्णन करशील.
- पक्ष्यांचे आवाज, आहाराच्या सवयी आणि निवासस्थाने यांचे वर्णन करशील.

सायंकाळी घरी जात असताना मुलामुलींचा समुह आपापसात बोलत जात आहे.

वंदना : व्वा! बगळ्यांची रांक पहा.

लतिका : आहा! ते आमच्या बागेकडे उडत जात आहेत. आता तळ्याच्या काठावर असलेल्या झाडावर बसत आहेत.

अरुणा : आम्ही तिथे जाऊन त्यांना पाहुया चला.
(सर्वजण बागेतील तळ्याजवळ जातात)

तेरेसा : आवाज न करता या. झाडावर फक्त बगळेच नाहीत तर खार, मुंग्या, कोळी, वटवाघुळ, मैना असे अनेक प्राणी, पक्षी व कीटक आहेत. ते पळून जातील.

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

चित्रात दर्शविलेल्या प्राण्यांचे/पक्ष्यांचे/कीटकांचे नाव त्याच्या समोर दिलेल्या रिकाम्या जागी लिही.

लतिका :तळ्यात पहा. मासे आणि बेडूक दिसतात. कासव देखील पाण्यात पोहत आहे

अरुणा : पक्ष्यांचे आवाज ऐकायला गोड वाटतात, होय ना?

अली : आम्ही पक्ष्यांच्या आवाजाची नक्कल करुया का?

कृती :

- तुझ्या परिसरातील तू पाहिलेल्या पक्ष्यांची नावे लिही.
- तू कोणकोणत्या पक्ष्यांचे आवाज ऐकले आहेस? ते लिही.
- पक्ष्यांच्या आवाजाची नक्कल कर. तुझ्या मित्र/मैत्रिणिंना देखील आवाजाची नक्कल करण्यास सांग.

सिमा : थांबा, थांबा, हे आता पुरे, आमच्या नकलांनी पक्षी उडून जातील.

लतिका : बापरे! रंगाप्पाकाका, या बागेचा माळी इकडेच येत आहे. तो पक्ष्यांव प्रेम करतो. पक्षी जर उडून गेले तर त्याला राग येतो. तेव्हा आवाज करणे थांबवा.

रंगप्पा : लतिका, तू इथे कशी काय आलीस?

लतिका : काका, आम्ही येथे बगळे पहायला आलो आहोत.

रंगप्पा : तुला पक्ष्यांची माहिती आहे का?

आनंद : हो, आम्हाला अनेक गोष्टी माहीत आहेत.

रंगप्पा : ठीक आहे. मी तुम्हाला काही प्रश्न विचारतो, तुम्ही उत्तर द्याल?

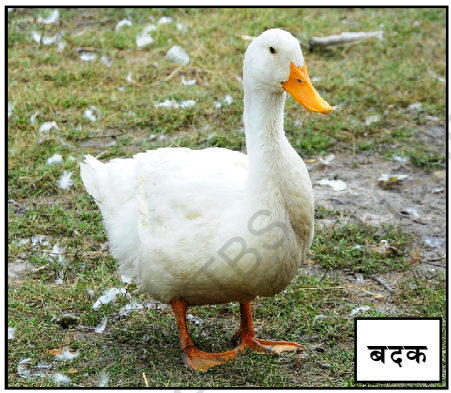
सर्वजण : हो ..... आम्ही उत्तर देऊ.

रंगाप्पा : मी वर्णन करतो त्या पक्ष्याचे नाव मला सांगा.

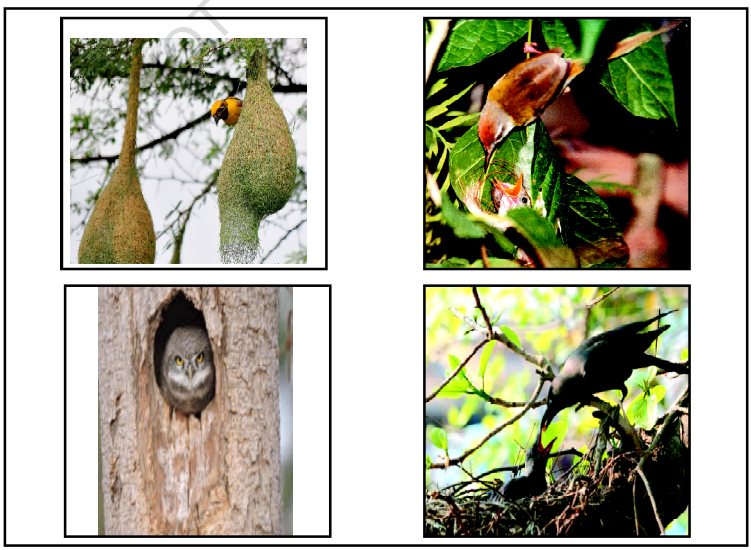
- कोणता पक्षी हिरवा असतो?
- काळा पक्षी कोणता?
- लांब शेपूट असलेला पक्षी कोणता?
- लांब पाय असलेला पक्षी कोणता?

@SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

- लांब मान असलेला पक्षी कोणता?
- लांब चोच असलेला पक्षी कोणता?
- बगळा काय खातो?
- गरुड काय खातो?
- तू पाहिलेला सर्वात लहान पक्षी कोणता?
- तू पाहिलेला सर्वात मोठा पक्षी कोणता?
- खालील चित्रात दाखविलेल्या पक्ष्याचे वैशिष्ट्य काय?

रंगप्पा : छान, तुम्हाला पक्ष्यांची थोडी फार माहिती आहे. आता मी तुम्हाला काही घरटी दाखवितो. ती तुम्ही कोणत्या पक्ष्याची आहेत ते ओळखा.

अली : तिथे पहा, सुगरण पक्ष्याचे घरटे. हा पक्षी माणसापेक्षाही चांगले घरटे बांधतो. इतके सुंदर घरटे बांधायल ह्या पक्ष्याला कोणी शिकवल?

कृती : घार आणि सुगरण पक्षी घरटे कसे बांधतात ते जाणून घे.

रंगाप्पा : होय, हे खर आहे अली. काही दिवसापूर्वी काय घडल हे तुला माहीत आहे काय? माझा मित्र कल्लेशी रस्त्याच्या बाजूला मेंढ्या चारत होता. तेव्हा तेथे एक कार येऊन थांबली. त्यातून एक माणूस उतरला व तो येथील झाडावर लोंबत असलेले सुगरणीचे घरटे काढावयास गेला. कल्लेशीने ते पाहिल आणि पळत जाऊन त्याला थांबविला. त्या माणसाला आश्चर्य वाटले. त्याने विचारले ''मला का थांबवितोस?'' कल्लेशी त्याला म्हणाला ''तुम्ही घरट काढून नेता परंतू सुगरण ज्यावेळी परत येईल तेव्हा घरटे न दिसल्याने ती तळमळायला लागेल आणि ते मला सहन होणार नाही''.

पक्ष्यांबद्दल कल्लेशीचे प्रेम पाहून त्या माणसाला आश्चर्य वाटले. आपल्याला एक चांगली गोष्ट शिकविल्याबद्दल त्याची स्तुती केली व घरट्याला हात न लावता तो परतून गेला.

लतिका : काका, आम्हालासुद्धा पक्ष्यांना, त्यांच्या घरट्यांना वाचवायचे आहे. तेव्हा आम्ही काय कराव?

रंगाप्पा : तुमच्या घराजवळ अथवा शाळेजवळ पक्ष्यांसाठी घरटी बांधून झाडांवर टांगा. त्यांच्यासाठी घरट्याजवळ बाजूला पिण्यासाठी एका वाटीत पाणी व दुसऱ्या वाटीत खाण्यासाठी थोडे दाणे घालून ठेवा. झाडे लावा. त्यांचे रक्षण करा. त्यामुळे पक्ष्यांची संख्या देखील वाढेल.

हे तू स्वतः कर :

पक्ष्यासाठी घरटे तयार कर.

एक जुने मडके घे. त्यावर एक कापड बांध. त्या कापडाला मध्ये मडक्यात पक्षी आत येऊ जाऊ शकेल इतक्या आकाराने काप. मडक्याला खाली काही लहान लहान भोके कर. त्यामुळे मडक्यात पाणी साठणार नाही. घरातील मोठ्या माणसांची मदत घेऊन ते मडके झाडावर टांग. पक्ष्यांना दररोज पाणी आणि धान्य ठेवत रहा.

© BITES NOT TO BE REPUBLISHED

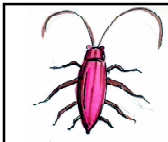
वंदना : पक्ष्यांमुळे आमच्या शेतांचे नुकसान होत नाही का?

रंगप्पा : नाही बाळ. त्यांच्यापासून आमचे चांगले होते. पक्षी पिकांवर असणारे कीटक खातात. त्यामुळे पिकांचे होणारे नुकसान कमी होते व पीक चांगले येते.

कृती : पक्ष्यांची पडलेली पिसे जमा कर. तुमच्या शिक्षकांची अथवा वडीलधाऱ्यांची मदत घेऊन ती पिसे कोणत्या पक्ष्यांची आहेत हे जाणून घे. जुन्या वहीमध्ये ती चिकटवून त्यांचा अल्बम् तयार कर.

सीमा : बापरे! केवढा मोठा कोळी. इथे तो झाडावर आहे. ते घरात देखील असतांत ना?

अरुणा : होय. घरामध्ये झुरळ, पाली, माश्या, उंदीर, डास आणि त्यांच्यासोबत कोळी असतो. यांच्या शिवाय आम्ही पाळलेले गाय, म्हैस, मेंढी, कबूतर, मांजर व कुत्रा हे देखील असतात.

झुरळ

पाल

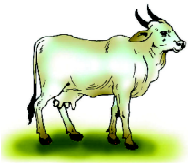

माशी

उंदीर

मांजर

डास

कोळी

गाय

म्हैस

मेंढी

कबुतर

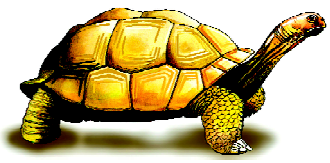
तेरेसा : आई गं! कोणी उडी मारली ?

लतिका : भिऊ नको. तो बेडूक आहे. तळ्यातील पाण्यातून त्याने जमिनीवर उडी मारली.

तेरेसा : तो बेडूक जमिनीवर काय करत आहे ?

आनंद : तुला माहीत नाही; बेडूक, कासव, मगर हे जमिनीवर आणि पाण्यात दोन्हीकडे राहतात.

बेडूक

कासव

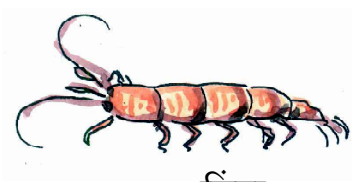

मगर

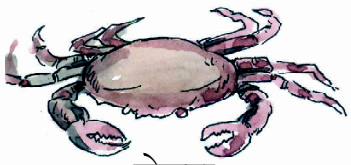
वनिता : मग फक्त पाण्यातच राहणारे प्राणी कोणते ?

आनंद : मासे, कोळंबी.

@KEBS NOT TO BE REPUBLISHED

वनिता : माझ्या आजीच घर समुद्राच्या जवळ आहे. ती सांगत होती की तिथे कोळंबी, खेकड़ा, कासव, तारामासा, शंख आणि शिंपल्यातले प्राणी आढळतात. तेथील वाळूमध्ये अनेकवेळा खेकडे, तारामासे यांना पाहिले आहे. पुढील खेपेला मी येताना तिथून काही शिंपले आणिन.

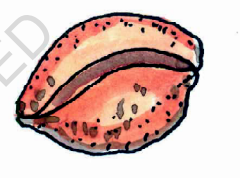

झिंगा

खेकडा

कासव

तारामासा

गोगलगाय

शंख

घोण (सहस्त्रपाद)

जेली फीश

शिंपले

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

रंगाप्पा : त्या शंख, शिंपल्यात प्राणी असतात. म्हणून शंख शिंपले तू आणू नको, त्यांना तू पाण्यात सोड, नाही तर ते मरतील.

वनिता : ठीक आहे. मी तसेच करीन.

रंगाप्पा : तुम्ही अनेक प्राणी पाहिलेत. त्यांचा आकार, रंग, रचना सारखीच असते का?

लतिका : नाही. प्रत्येकाचा रंग, आकार, रचना वेगवेगळी असते.

रंगाप्पा : खरे आहे. प्राण्यांचे इतके प्रकार आहेत की त्यांना मोजणे कठीण आहे.

कृती : खाली काही प्राण्यांची नावे दिली आहेत. त्यांच्या आकारमानानुसार लहानापासून मोठ्यापर्यंत क्रमात लिही.

गाय, कुत्रा, शेळी, कबुतर, मधमाशी, मुंगी, चिमणी, हत्ती, टोळ, मांजर.

_____,_____,_____, _____, _____,

_____,_____,_____, _____, _____.

वनिता : या झाडावर, या तळ्यात कितीतरी प्रकारचे पक्षी, कीटक आहेत.

रंगाप्पा : कीटक आणि पक्षी हे प्राणीवर्गातच येतात.

अली : काही प्राणी गवत खातात. काही धान्य खातात तर काही कीटक, मांस खातात.

रंगाप्पा : होय, जे प्राणी गवत, धान्य, फळे, भाजीपाला इत्यादी खातात ते शाकाहारी प्राणी. जे प्राणी कीटक, मांस आणि इतर प्राण्यांना खातात ते मांसाहारी प्राणी.

@MKRS NOT TO BE REPUBLISHED

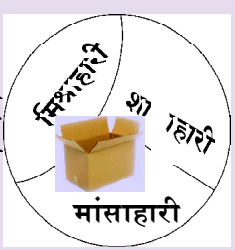
सिमा : मी फळे, मासे दोन्हीही खाते.

रंगप्पा : तू मिश्राहारी आहेस. कुत्रा, मांजर या सारखे प्राणी देखील मिश्राहारी आहेत. जे वनस्पती व प्राण्यांपासून मिळालेला आहार सेवन करतात ते मिश्राहारी होत.

NOT TO BE REPUBLISHED

हा खेळ खेळा : जमिनीवर एक मोठे वर्तूळ काढा. त्या वर्तुळाचे तीन समान भाग करा आणि त्या भागांना प्रत्येकी शाकाहारी, मिश्राहारी आणि मांसाहारी अशी नावे द्या. त्या वर्तुळाच्या मध्यावर एका डब्यात विविध प्राण्यांची चित्रे ठेवा. वर्गातील प्रत्येक मुलाने एक चित्र उचलून घ्यायचे आणि तो प्राणी ज्या प्रकारचा आहार सेवन करतो त्या भागात मुलाने जाऊन उभे रहावे. जो मुलगा चुकीच्या भागात उभा राहतो तो आऊट. हा खेळ तुम्ही असा देखील खेळू शकता. तुम्ही तुमच्या मित्रां सोबत वर्तुळाच्या बाहेर थांबा. तुमच्यापैकी एकाने वर्तुळमध्यावर उभे राहून एक प्राण्याचे नाव घ्यावे. तो प्राणी कोणता आहार घेतो हे ओळखून त्या प्रकारच्या भागात जाऊन थांबावे. जो चुकतो तो आऊट्.

तेरेसा : अरे बापरे! अंधार होत आहे. आपण घरी जाऊया का?

रंगाप्पा : ठीक आहे, तुम्ही सारे घरी चला. उद्या रविवार आहे. सकाळी लवकर उठा आणि बागेत एकत्र या. आम्ही पक्ष्यांना पाहूया.

हे प्राणी कोठे रहातात रेष मारुन जोड्या जुळव :

अ	ब
सिंह	वारुळ
साप	गुहा
मासा	झाड
माकड	तळे
मधमाशी	बीळ
तारामासा	नदी
बगळा	घरटे
उंदीर	समुद्र
झुरळ	पोळ
सुगरण	चीर

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : या चित्रात दर्शविलेल्या प्राण्यांची नावे त्याच्या बाजूला दिलेल्या रिकाम्या जागेत लिही.

© BALBHARATI NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 2

हिरवी संपत्ती

K5I3F1

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- वनस्पतींचे आकार, रंग, त्या वाढण्याचा प्रदेश आणि आकारातील विविधता जाणून घेऊन आणि वनस्पतींची जोपासना करण्याची भावना तुझ्यात वाढीस लागेल.
- आपल्या प्रदेशात आढळणाऱ्या वनस्पतींची विविधता जाणून घेशील.
- पिकांबद्दल माहिती जाणून घेशील.
- वेगवेगळ्या प्रकारच्या पानांचा संग्रह करुन त्यांचा आकार, रंग, रचना, वास या बद्दल चर्चा करशील.
- काही ऋतूमध्ये झाडांची पाने गळण्याचे निरीक्षण करशील.
- गळालेल्या पानांचा वापर करुन खत तयार करणे समजून घेशील.
- विविध वस्तूवर काढलेल्या पानांच्या चित्रावरुन पाने ओळखशील.

©KSBS NOT TO BE REPUBLISHED

मागील इयतेत तू वनस्पतीबद्दल थोडे शिकला आहेस. तुझ्या सभोवताली आढळणाऱ्या वनस्पतींचे निरीक्षण तू केला असशील. त्यातील तुला माहीत असलेल्या 10 वनस्पतींची नावे लिही.

_____, _____, _____, _____,

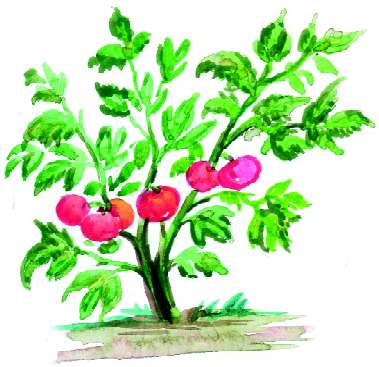
_____, _____, _____, _____,

_____, _____ .

गुलाब आणि जास्वंदीच्या रोपांचे निरीक्षण कर. त्या रोपांच्या फांद्या रोपाच्या खालील बाजूने वाढत जातात, नाही का? त्यामुळे ह्या वनस्पतींना 'झुडूप' अथवा 'पुंजके' म्हणतात.

तू 10 वनस्पतींची नावे लिहिला आहेस. आता त्यातील रोप, झुडूप, वृक्ष आणि वेली कोणत्या ते सांग.

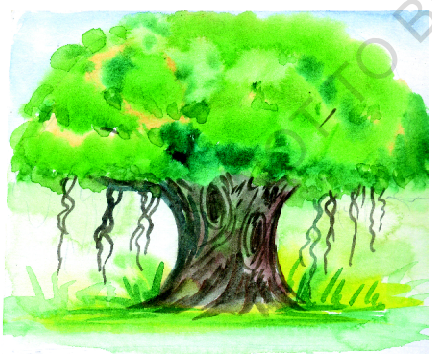
तू त्या वनस्पतींचे रोप, झुडूप, वृक्ष आणि वेल असे गट का केलास त्याचे विवरण कर.

रोप ही लहान वनस्पती असते आणि त्याचे खोड खूप मृदू असते.

झुडूपाचे खोड हे थोडे कठीण असते. त्याच्या फांद्या वनस्पतीच्या खालच्या भागाकडून पसरतात.

वृक्षाचे खोड हे कठीण असते आणि त्याची उंच वाढ होते.

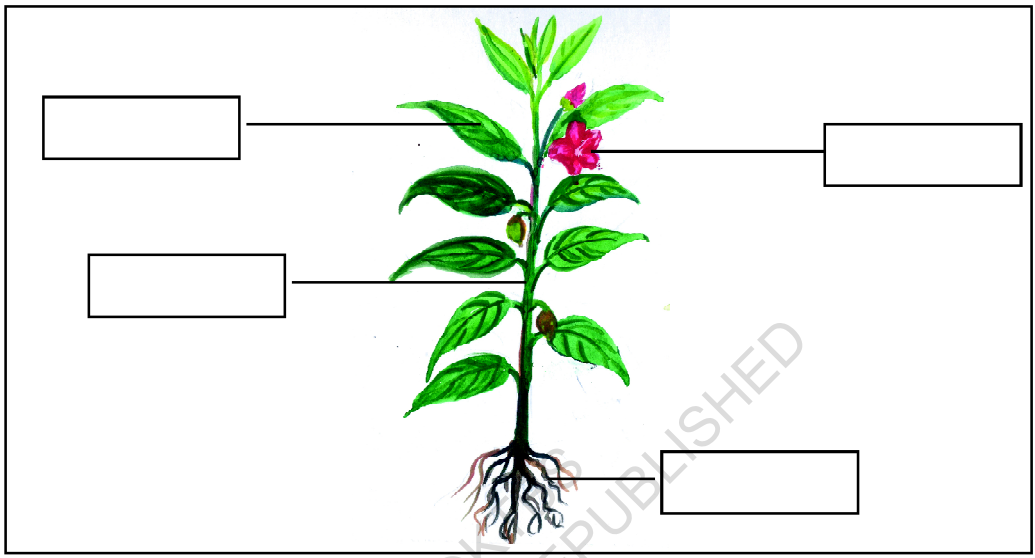
वेलीचे खोड लांब असते परंतू त्याच्या आकार बारीक असतो.

© @KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

वनस्पतींची उंची आणि खोडाची कठीणता यावरुन वनस्पतीचे रोप, झुडूप, वृक्ष आणि वेली असे गट करण्यात आले आहेत.

वनस्पतीपासून आपल्याला आहार, चारा, खत, इंधन, फळे आणि औषधे मिळतात हे तुला माहीत आहे. हे सारे आपल्याला वनस्पतीच्या विविध भागापासून मिळते.

या चित्रात वनस्पतीच्या भागांची नावे दिलेल्या जागेत लिही.

तू पाहिलेल्या वनस्पतीच्या विविध भागांच्या रंगाची नावे लिही.

पान _____ मूळ _____

खोड _____ कच्चे फळ _____

फुल _____ पिकलेले फळ _____

© NCERT NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

- सामान्यतः पाने हिरवी असतात.
- खोड हिरवे, तपकिरी किंवा करड्या रंगाचे असते.
- फुलांचे रंग अनेक असतात जसे - लाल, पिवळा, पांढरा, केसरी इत्यादी
- कच्चे फळ सामन्यतः हिरवे असते.
- पिकलेली फळे विविध रंगाची असतात - तांबडी, पिवळी, हिरवी इत्यादी.

तुझ्या घरामध्ये वापरत असलेल्या वनस्पतींचे विवरण खालील तक्त्यात भर.

	वनस्पतीचे नाव	रोप/झुडूप वेल/वृक्ष	वापरला जाणारा भाग	उपयोग
नमूना	पडवळाचा वेल	वेल	कच्चे फळ	भाजी

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती :

- तू तयार केलेला वनस्पतींच्या विवरणाचा तक्ता व तुझ्या मित्र/मैत्रिणींनी तयार केलेला तक्ता एकत्र करुन मोठा तक्ता तयार करुन शाळेत लाव.
- तुझ्या घरासभोवती आणि शाळे सभोवती आढळणाऱ्या विविध वनस्पतींची संख्या तुझ्या मित्र मैत्रिणींच्या सहाय्याने मोज.
- स्वयंपाकासाठी कोथिंबीर, पुदीना, कढीलिंब यांचा वापर का करतात हे जाणून घे. ज्या वनस्पतींच्या पानांना चांगला वास येतो अशा पाच वनस्पतींची नावे लिही.

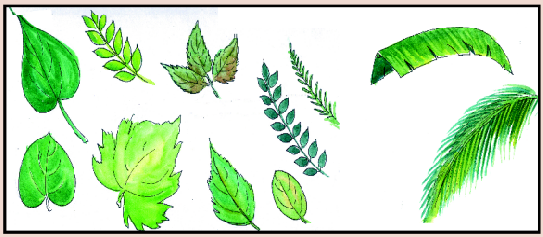
_____ , _____ ,

_____ , _____ ,

_____.

- वेगवेगळ्या वनस्पतींच्या पानांचा संग्रह कर. त्यांच्या आकारांचे निरीक्षण कर. ती पाने वाळवून तुझ्या वापरलेल्या वहीमध्ये चिकटव.

गा आणि आनंद लुटा.

मी आहे हिरवा
आहे वनस्पतीचा प्राण,
गंध वेगळा आकार वेगळा
परिसर शोभून दिसतो छान.

झाडावर वाढतो
जामिनीवर पडतो,
खत होऊन पुन्हा
वनस्पतींना मिळतो.

झाडावर असताना
केली त्याची सेवा,
खाली पडून खत होऊन
मिळतो मी त्याला.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : शाळेच्या आवारात पडलेली झाडांची पाने मित्रांच्या मदतीने एकत्र कर. शिक्षकांच्या मदतीने पानांचे खत तयार कर. त्या खताचा वापर कसा करावा याची चर्चा करुन त्याचा वापर कर.

वेगवेगळ्या पानांची चित्रे काढ.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

हे तू स्वतः कर:

- चिखलाची वडी कर त्यावर पान ठेवून पानावर दाब दे आणि चित्र तयार कर.
- कागद घेऊन ते कापून विविध आकाराची पाने तयार कर व त्याना रंगव.

विविध वस्तूवर काढलेल्या पानांच्या चित्रांचे निरीक्षण कर.

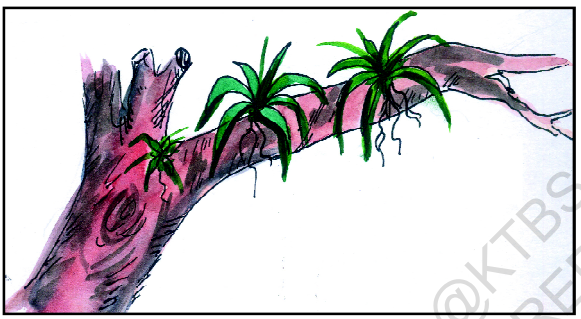

हे तू स्वतः कर: कागदाच्या पानांचा वापर करुन तोरण तयार कर. शाळा/घर सुशोभीत कर.

पाण्यात वाढणाऱ्या वनस्पती तू पाहिल्या असशील. त्यांची नावे तू सांगशील का?

कमळ, लिली इत्यादी वनस्पती पाण्यात वाढतात. कमळफुलाच्या पानांना पहा ती तरंगत असल्यासारखी वाटतात.

मोठ्या वृक्षाच्या फांदीवर वाढलेल्या वनस्पतीबद्दल तुला माहीत आहे का? तुझ्या परिसरात आढळणाऱ्या अशा वनस्पतीचे निरीक्षण कर. त्यांना **बांडगूळ** म्हणतात.

@KTBS TO BE REPUBLISHED

तू कधी शेतात गेला आहेस का? शेतकरी शेतामध्ये कोण कोणती पिके पिकवितो? खाली दिलेल्या रिकाम्या जागेत पिकांची नावे लिही. यासाठी शिक्षकांची मदत घे.

_____, _____, _____, _____, _____,

_____, _____, _____, _____, _____.

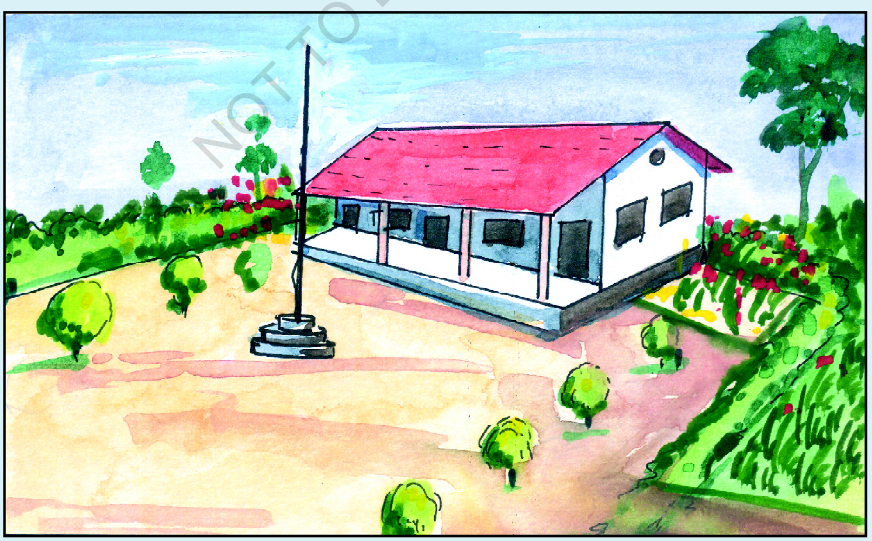
जाणून घे.

आम्हाला तांदूळ, नाचणा, जोंधळा, कडधान्य, तेलबिया इत्यादी वनस्पती-पासून मिळतात. या वनस्पतींची लागवड मोठ्या प्रमाणात केली जाते. त्यासाठी **विशाल** जागेची आवश्यकता असते. ती जागा म्हणजेच शेत. शेतात वाढविलेली वनस्पती म्हणजेच धान्य.

आपल्या सभोवती अनेक प्रकारच्या वनस्पतींची वाढ होते. ह्या वनस्पतीपासून किती प्रकारच्या वस्तू मिळतात हे तुला माहीत आहे का?

हे तू स्वतः कर:

- तुझ्या घरातील इतरांचे सहाय्य घेऊन घरासमोर छोटी बाग तयार कर. त्यात फुले, भाजीपाला, फळांची रोपे लाव. त्यांना पाणी आणि खत घालून त्यांची जोपासना कर.
- तुझ्या शिक्षकांची, वर्गमित्रांची मदत घेऊन शाळेच्या आवारात विविध वनस्पतींची लागवड करुन त्यांची जोपासना कर.
- विनाकारण रोप आणि पान तोडू नकोस.

© SCERT, MBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 3

घुबडाचा न्याय

F9Z8X8

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- सजीव आणि निर्जीव यांच्यातील फरक ओळखशील.
- प्राणी व वनस्पतीतील साम्य आणि भेद् ओळखशील.

एकदा आंब्याचे झाड आणि माती यांच्यात दोघापैकी कोण श्रेष्ठ याबाबत गरमागरम वाद चालू होता.

आवाज ऐकून मांजर, माकड, साप आणि घुबड तिथे जमा झाले. प्रत्येकाने घुबडाला त्या दोघांचे ऐकून योग्य न्याय देण्यासाठी सांगितले. ठीक आहे म्हणत आपला घसा साफ करत त्यांने त्या दोघांना आपली बाजू मांडण्यास सांगितले.

NOT TO BE REPUBLISHED

माती : मी नाही तर हा आंबा कसा असेल? माझ्याशिवाय याचा जन्म होणारच नाही त्याला पाहिजे असलेले पाणी, आहार मीच देते, म्हणून मी श्रेष्ठ.

आंबा : मी प्रत्येकाला गोड फळ देतो. पक्ष्यांना राहण्यासाठी घरट्याला लागणारी जागा देतो. एवढच नाही तर मी देखील सजीव आहे.

घुबड : अरे आंब्या! तू सजीव आहेस हे कशावरून सांगतोस?

आंबा : हे पाहा, प्रथमतः माझ्यापासून माझ्यासारखीच रोपे जन्माला येतात. दुसरी गोष्ट माझ्या बियांना कोंब येऊन त्याचे रोप होते, ते वाढून माझ्यासारखे मोठे झाड तयार होते.

घुबड : बरोबर, तुझ्यासारख माती काही करु शकत नाही; परंतू तुला वाढण्यासाठी पाणी, आहार यांची गरज आहे. ते तुला कसे मिळते?

आंबा : मातीपासून.

घुबड : पाहिलास, तुला वाढण्यासाठी माती पाहिजे.

आंबा : परंतू मला आहार माझ्याच गळलेल्या पानापासून मिळतो.

माती : पण ते माझ्याद्वारे मिळते ना.

घुबड : हे पाहा, आम्हाला तुम्हा दोघांचीही गरज आहे. इथे कोणी श्रेष्ठ नाही की कोणी लहान नाही.

खार : मित्र घुबडा, आंबा सांगतो तो सजीव आहे. मग मातीचे काय?

घुबड : माती वाढत नाही, तिला आहाराची गरज नाही. ती निर्जीव आहे.

माकड : असे असताना तू दोघेही समान व दोघांचीही आम्हाला गरज आहे असे का म्हणालास?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

घुबड : अरे मित्रा, तू सभोवताली बघ. माती, पाणी आणि हवा आहे. हे सर्व निर्जीव आहेत पण तू जरा विचार कर आम्ही हवा, पाणी आणि माती नसताना राहू शकू का?

सर्वजण : नाही, कधीही नाही.

सर्वांनी घुबडाचा जयजयकार केला आणि आनंदाने निघून गेले.

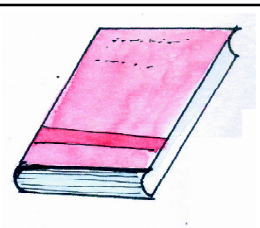
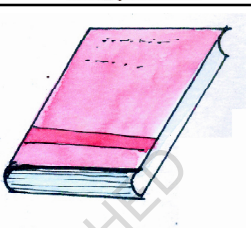
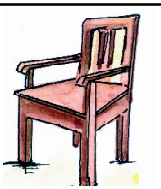
तुझ्या सभोवतालच्या अनेक वस्तू तू पाहिला आहेस. त्यांचे सजीव आणि निर्जीव असे वर्गीकरण करुन खालील तक्त्यात लिही.

जीव असलेले (सजीव)	**जीव नसलेले (निर्जीव)**

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तू सजीव आणि निर्जीव हे कसे ओळखशील? घुबडाने सांगितलेले मुद्दे लक्षात घे.

खालील चित्रांची तुलना कर :

आधी	नंतर
	
	
	
	
	

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

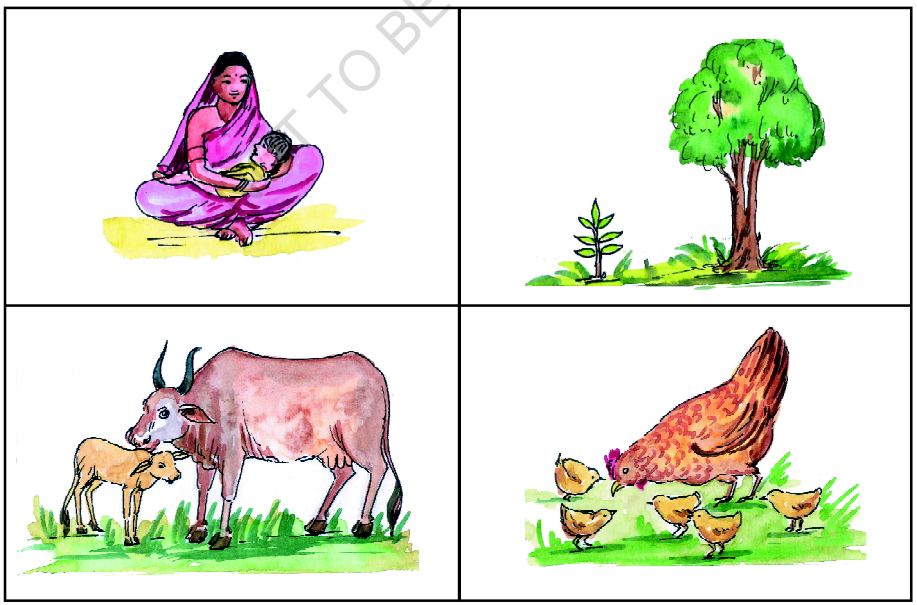
यात सजीव कोणते? सजीवांना तू कसे ओळखलास?

सजीवांची वाढ होते.

वरील चित्रे पहा. त्यातून तुला काय समजले ते सांग. टेबल, खुर्ची आहार सेवन करतात का?

सर्व सजीवांना आहार पाहिजे.

या चित्रातून तुला काय समजले ?

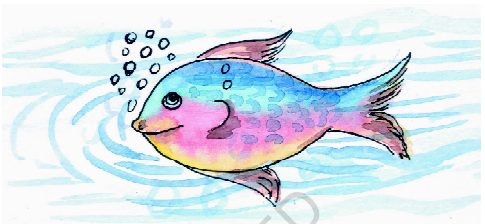
© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कधी एक पुस्तक दुसऱ्या पुस्तकाला जन्म देते का? कधी एका बाहुलीपासून दुसरी बाहुली जन्मली आहे का? विचार कर.

सजीव आपल्या सारख्याच सजीवांना जन्म देतात.

खालील चित्रे पहा.

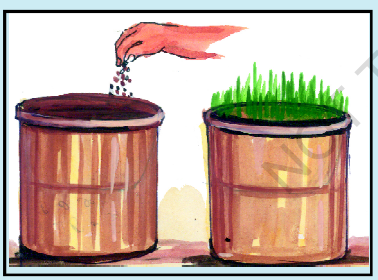

या चित्रातून तुला काय समजले?

सजीव श्वासोच्छ्वास करतात.

हे तू स्वतः कर:

नाचणे, वांगी, टोमॅटो, मिरची यापैकी कोणत्याही एक प्रकारच्या बियांचा संग्रह कर. एखादे रिकामे भांडे अथवा डबा घे. त्यात माती भर आणि त्यात बिया पेर. त्यावर दररोज पाणी शिंपड. एक आठवडयामध्ये त्या बियामध्ये झालेला बदल बघ. तुला आढळलेला बदल येथे लिही.

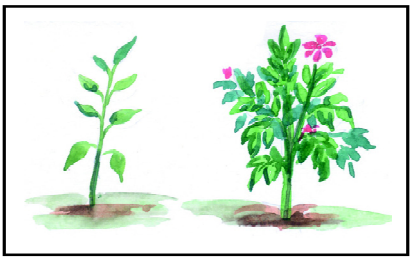
_____

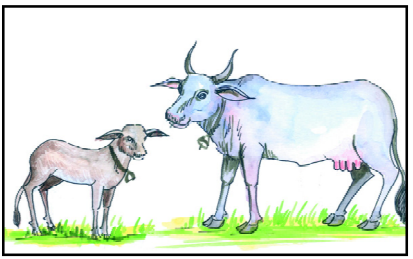
_____

प्राणी आणि वनस्पती हे सजीव आहेत. हवा, पाणी, माती इत्यादी निर्जीव आहेत. सजीवांना जगण्यासाठी हवा, पाणी, माती यांची गरज आहे. सजीव आणि निर्जीव एकत्र रहाण्याच्या व्यवस्थेलाच परिसर म्हणतात.

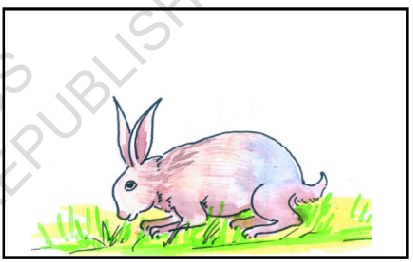
@KRBS NOT TO BE REPUBLISHED

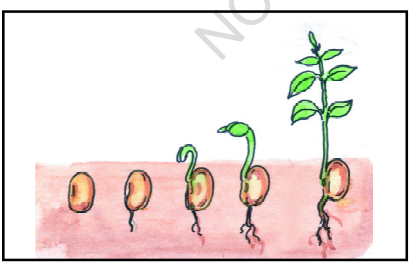
वनस्पती आणि प्राण्यामध्ये काही साम्य आहे. **उदाहरणार्थ,** वनस्पती आणि प्राणि श्वसन करतात. खालील चित्रांचे निरीक्षण कर. चित्राखाली दिलेल्या जागेत साम्य लिही.

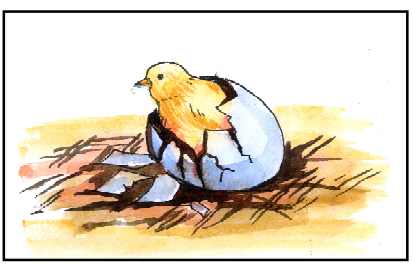

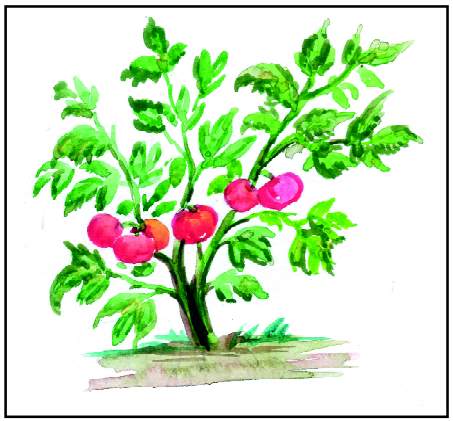

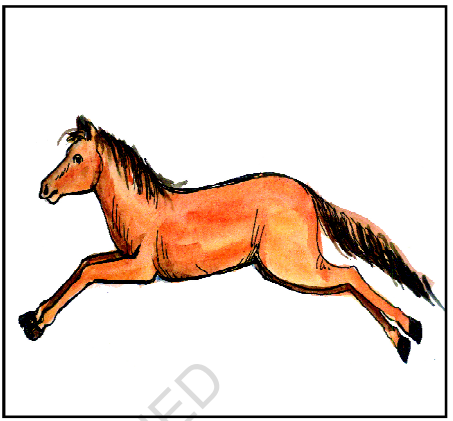

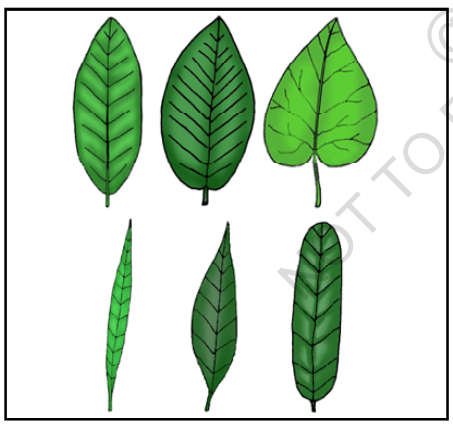

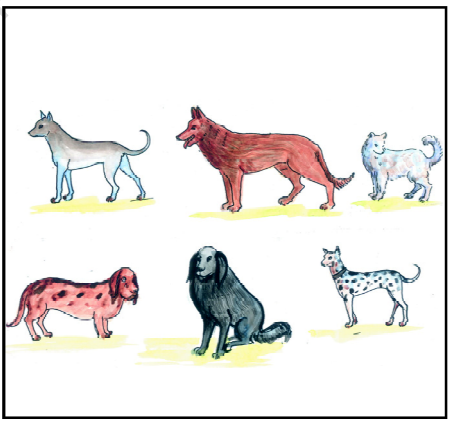
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

प्राणी व वनस्पती यांच्यातील फरक तू पाहिला आहेस का? खालील चित्रे पहा. त्यात आढळणारे फरक चित्राखालील जागेत लिही:

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 4

पाण्याच्या थेंबाची गोष्ट

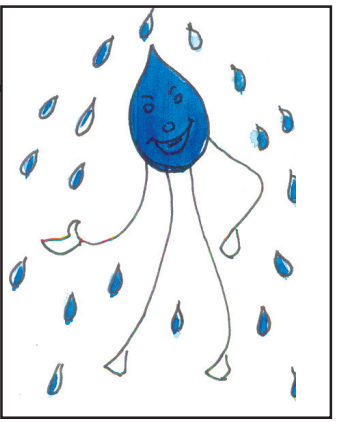
B6H5L8

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- पाण्याची विविध स्त्रोत जाणशील.
- घरात वापरण्यासाठी लागणारे पाणी किती अंतरावरुन कशापासून आणतात, ह्याचे विवरण करशील.
- रोजच्या वापरासाठी पाण्याची आवश्यकता व वापरण्याचे प्रमाण जाणून घेशील
- पाणी साठविण्याची सामुग्री, त्यांचे आकार आणि ती बनविण्यासाठी वापरलेली साधने या बाबत चर्चा करशील.
- पाण्याची साठवणूक आणि वापरण्यासाठी घ्यावयाच्या सुरक्षित पद्धती समजून घेशील.

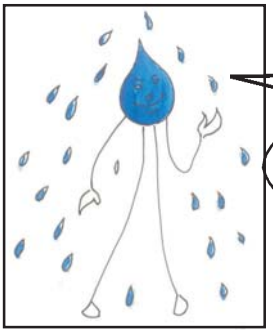
© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

अरे बाळ ..... मी आहे पाण्याचा थेंब. मी ढगातून थेंब थेंब पावसाच्या रूपाने जमिनीवर येतो. मी आता तुमच्यावर पडणार, तुम्ही भिजणार. तेव्हा तू तुझ्या मित्रांबरोबर आत जा.

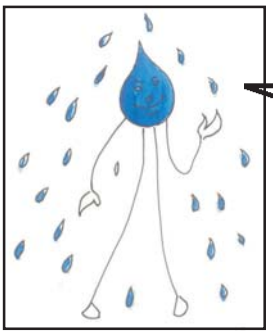
अरे थेंबा, मला भिजायला खूप आवडत. तू कोठे चाललास? मी आणि माझे मित्र तुझ्या बरोबर येतो. आम्हाला नेशील का .....?

मी तर वेगवेगळ्या ठिकाणी वहात जातो आणि तुम्हाला तिथे येणे फार कठीण होईल.

नाही..... आम्ही येणारच.

ठीक आहे ..... जमिनीवर पडल्यानंतर मी कोठे जातो हे तुम्हाला समजेल. तुम्ही येणार?

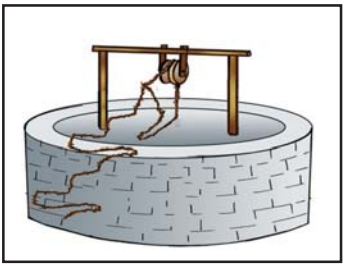

ओ हो! ... आम्ही तयार आहोत.

मुलांनो ..... पुढील चित्रे पहा आणि त्याखाली दिलेल्या जागेत त्यांची नावे लिहा.

© TBS NOT TO BE REPUBLISHED

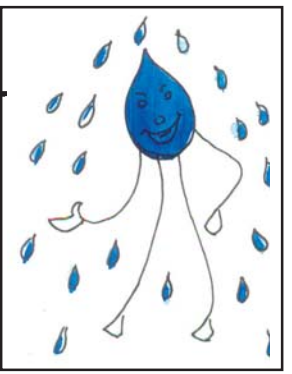

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

ठीक आहे, मुलांनो मी ज्यात जाऊन मिळतो त्याला पाण्याचे ठिकाण किंवा स्रोत म्हणतात.

अरे पाण्याच्या थेंबा, तुला माहीत आहे का? आमच्या गावात देखील पाण्याची अनेक ठिकाणे आहेत.

होय का ?

कृती :

मुलांनो... खालील तक्त्यात पाण्याची स्त्रोत लपली आहेत. त्यांचा शोध करा.

नदी

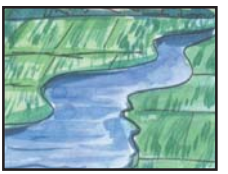
तळे

पाऊस

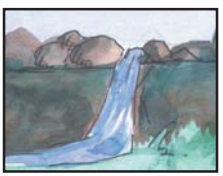

ओढा

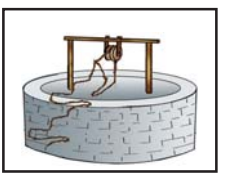

टा	पा	न	दी	ग	प	र	दी
पा	ऊ	ण	वा	पा	ओ	ढा	र
त	स	मु	द्र	गी	मि	ती	स
ण	रो	ण	व	वि	ही	र	प
ट	व	व	त	की	र	मि	झ
का	र	ना	ला	ट	प	ट	रा
च	क	ला	व	पा	त	ळे	की
त	हा	त	पं	प	पि	प	ह

झरा

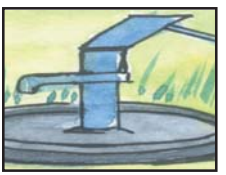

विहीर

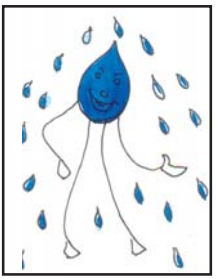

समुद्र

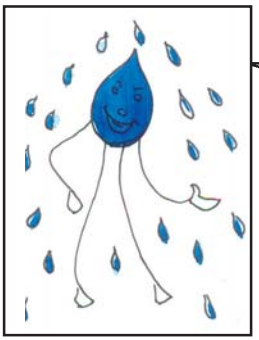

कुपनलिका

© MKTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मुलांनो ..... तुम्हाला तुमच्या गावात कोण कोणत्या स्त्रोतातून किंवा कशावाटे पाणी मिळते ते खाली दिलेल्या जागेत लिहा.

नळावाटे लिहिलास ना? ते ही बरोबर.

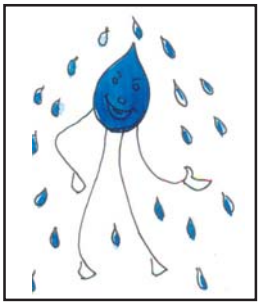

नळाचे पाणी हे पाण्याचे स्त्रोत नाही? आम्ही त्यावाटे आलेले पाणी साठवून ठेवतो माहीत आहे का?

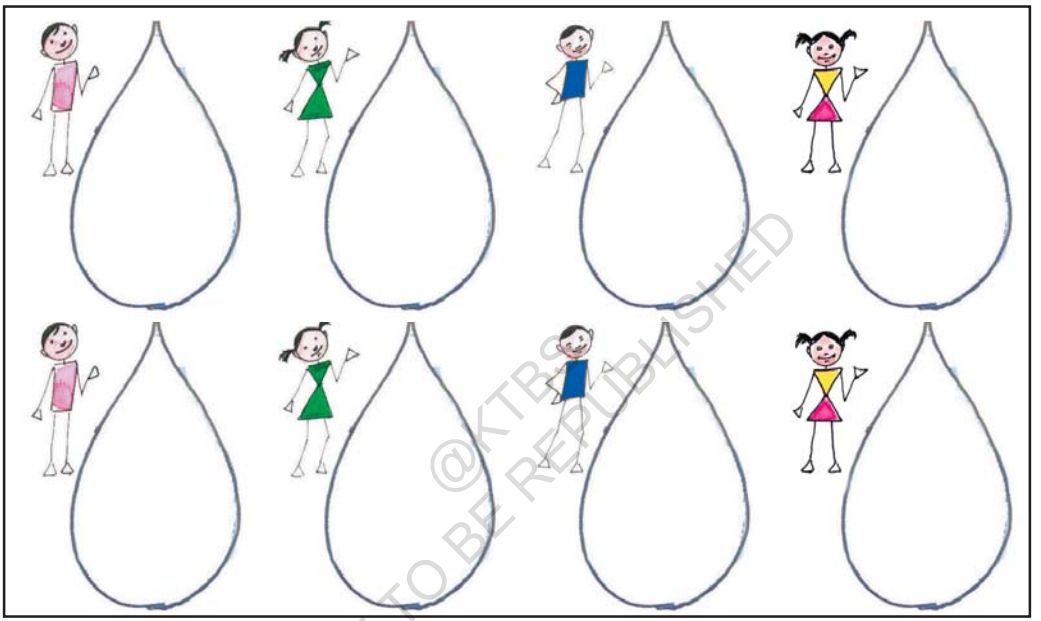

म्हणजे नळ हे माझे स्त्रोत नाही हे तुम्हाला माहीत आहे. विविध स्त्रोतातून मी निघून नळावाटे येतो. समजल? उदाहरणात मी तलावातून येईन किंवा नदीतून येईन.

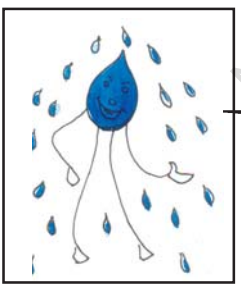
©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

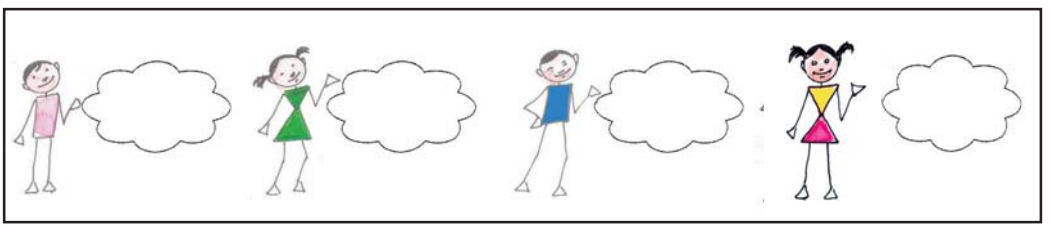
मुलांनो माझा वापर तुम्ही कोणत्या कारणासाठी करता हे खाली दिलेल्या थेंबाच्या चित्रात लिहा.

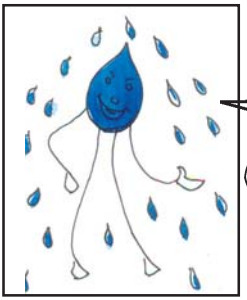

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

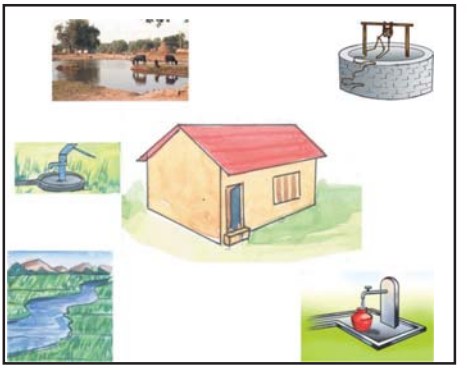

ठीक आहे, आता मला तुमच्या घरात कोठून आणता ते लिहा पाहू.

हे सारे तुमच्या घरापासून किती दूर आहेत ?

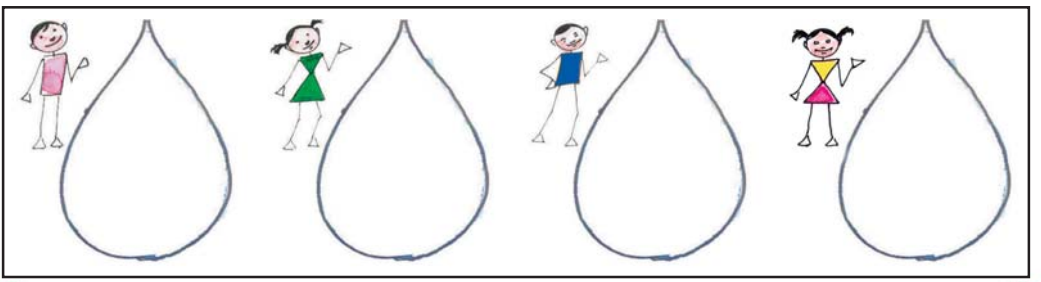

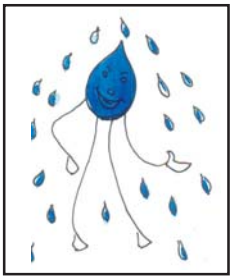

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

मला तुमच्या घरी कोण आणत ? खाली दिलेल्या थेंबात तुझे उत्तर लिही.

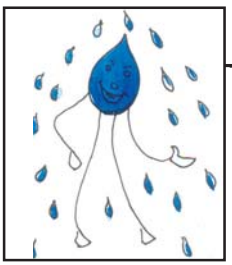

कृती:

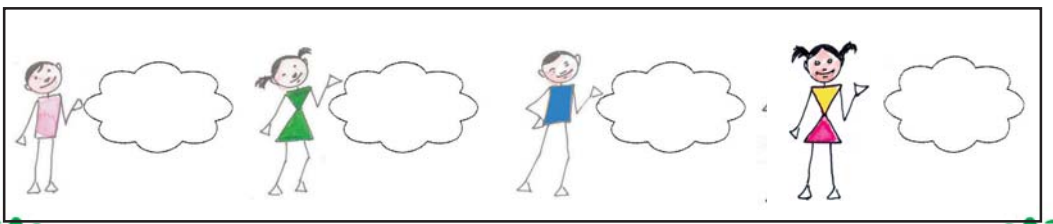
खाली दिलेला तक्ता काळजीपूर्वक वाच. त्यानंतर वेगवेगळ्या कामासाठी वापरल्या जाणाऱ्या पाण्याचे स्त्रोत योग्यरित्या ओळखून त्या चौकात (✓) अशी खूण कर.

पाण्याचा वापर	नदी 	तळे 	विहीर 	कुपनलिका 	ओढा 	समुद्र 	झरा
पिण्यासाठी			✓				✓
भांडी धुण्यासाठी							
कपडे धुण्यासाठी							
आंघोळीसाठी							
स्वयंपाकासाठी							
बागेसाठी							
पाळीव प्राणी धुण्यासाठी							
वाहने धुण्यासाठी							

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

बाळांनो तुमच्या शाळेमध्ये पिण्याचे पाणी मिळण्याची स्त्रोत कोणती?

तुमच्या घरात माझा संग्रह कशात करता?
खालील चित्रे पहा. त्याच्या बाजूला (✓) अशी खूण
करा आणि चित्राच्या खाली दिलेल्या
जागेत ते कशापासून बनविले आहे त्या पदार्थाचे नाव
लिही.

✓

माती

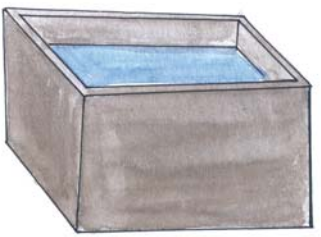

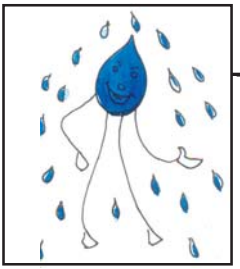

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

याच्या शिवाय तुम्ही दुसऱ्या एखाद्या पात्रात/भांडयात साठवत असाल तर त्यांची चित्रे काढा आणि त्यांची नावे लिहा.

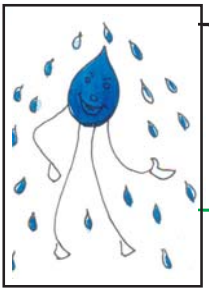
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

हुं ..... मुलांनो ह्या वस्तू/पात्र कशापासून बनविलेली आहेत? ते लिहा.

पाणी संग्रह करायच्या वस्तू माती, प्लास्टीक, स्टील, तांबे इत्यादीपासून बनविलेल्या असतात.

कृती :

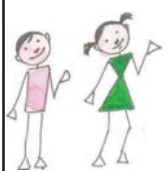
तुझ्या घरी पाणी साठविण्याची खालील प्रकारची पात्रे किती आहेत ? मोज आणि इथे लिही.

पात्र				
स्टील	4	2	-	-
प्लास्टीक				
माती				
पितळ				
तांबे				
इतर				

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाणी साठवण्यासाठी तुझ्या घरातील सर्वात लहान व सर्वात मोठे जे पात्र वापरतात त्याचे चित्र काढ.

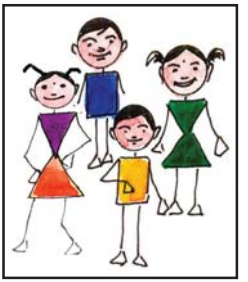

सर्वात लहान पात्र	**सर्वात मोठे पात्र**

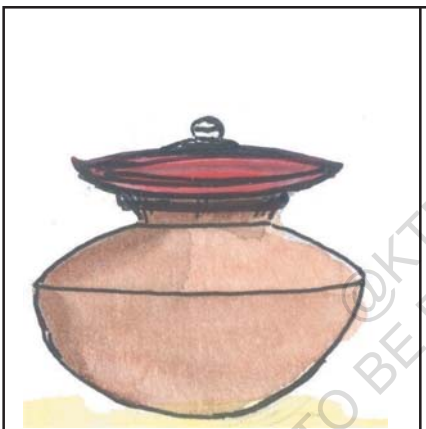

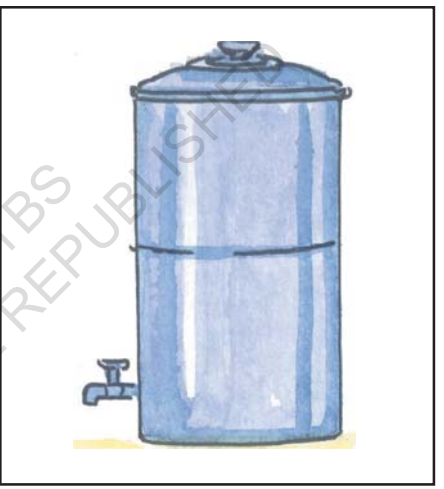

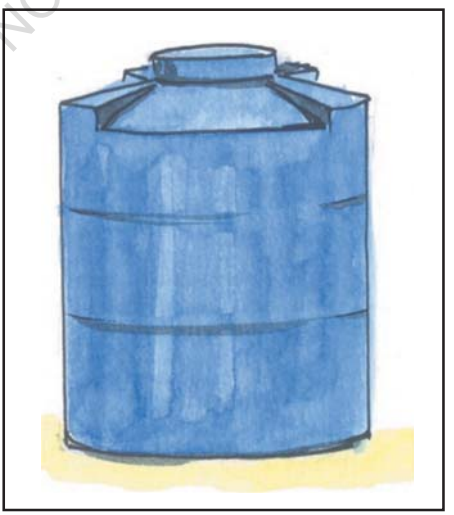
ओह! माझा संग्रह तुम्ही अशा प्रकारे करता. मग, तुम्ही पिण्याच्या पाण्याचा संग्रह कसा करता?

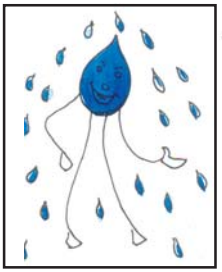
आमच्या घरी पिण्याचे पाणी एखाद्या पात्रात ठेवून त्यावर झाकण ठेवतात.

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

होय बाळानों .... पिण्याचे पाणी स्वच्छ असावे. ज्यात पाणी साठवितो ते भांडे सुध्दा स्वच्छ असावे इथे ऐका.....

पाणी उकळवून थंड करावे आणि स्वच्छ भांड्यात ठेवून त्यावर झाकण ठेवावे. असे पाणी प्याल्याने आरोग्य चांगले राहते.

ज्या भांड्याला नळ आहे अशात पाणी साठविणे चांगले. त्यातील पाणी घेतल्याने आमच्या हाताची घाण वगैरे त्यात जात नाही.

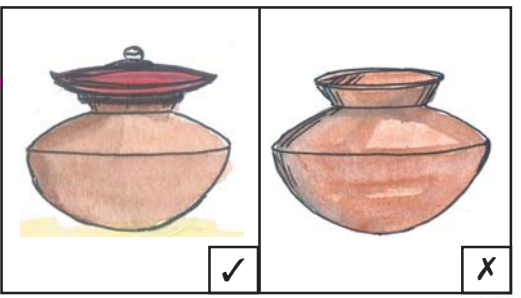
मोठ्या भांड्यातून पाणी घेत असतांना धरायला दांडी असलेले लहान भांडे वापरावे.

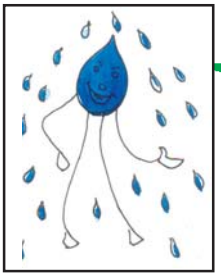
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

नेहमी शुद्ध पाणी प्यावे. पाण्याच्या भांडयावर नेहमी झाकण ठेवावे. पाण्याच्या भांडयातून पाणी घेताना आपले हात चांगले स्वच्छ धुवावेत.

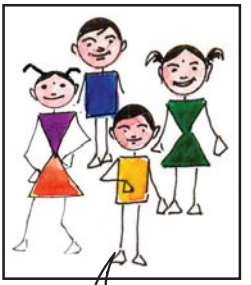
खालील चित्र पहा

कृती :

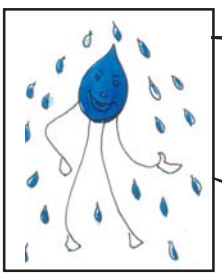
मुलांनो .... तुम्हाला दररोज किती पाणी लागते ते मोजून इथे लिहा.

ठीक आहे आम्ही मोजतो.

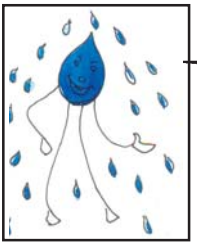
कृती	ग्लासची संख्या	तांबे / मगची संख्या	घागरींची संख्या	बादल्यांची संख्या
सकाळी हात, पाय, तोंड धुण्यासाठी		5		
पिण्यासाठी	8			
आंघोळीसाठी				
कपडे धुण्यासाठी				
भांडी धुण्यासाठी				
फरशी पुसण्यासाठी				
शौचालयासाठी				
इतर				

@KYBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुम्ही घरामध्ये किती पाणी वापरता हे समजले ना?

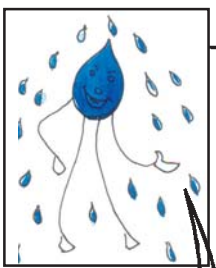
तुमच्या घरात एकूण किती माणसे आहेत?

तर मग तुझ्या घरात सर्वांसाठी किती पाणी लागते? ते लिही.

घरातील सदस्य	ग्लास	तांबे किंवा मग	घागरी	बादल्या
मी				
माझी आई				
माझे बाबा				
माझा भाऊ/माझी बहीण				
आजी/आजोबा/इतर				
एकूण				

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाहिलास तुला आणि तुझ्या घरातील सर्व सदस्यांना मिळून किती पाणी लागते ?

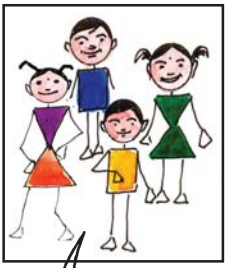

बाळांनो, तुम्हाला समजले का माझी किती आवश्यकता आहे? लक्षात घ्या, माझी गरज फक्त तुम्हालाच आहे असे नाही तर पृथ्वीवरील सर्व सजीवांना आहे. तेव्हा मला वाया घालवू नका, तुम्हाला जेवढी गरज आहे तेवढाच माझा वापर करा.

बरोबर आहे. थेंबा, तू जे सांगितलस ते आम्ही लक्षात ठेवू.

मुलांनो ..... आता पुरे तुम्ही आता घरी चला. इथे काय सांगितल ते घरातीत इतरांना सांगा. ठीक आहे, पुन्हा उद्या भेटूया, समजल!

ठीक आहे थेंबा, उद्या पुन्हा भेटूया!

गा आणि आनंद लुटा

आकाशातील ढगातून पडणाऱ्या पावसाच्या थेंबा,
मिळतोस तू कसा ओढा, नदी, सागराला.
ही सारी आहेत तुझी मूळ स्थाने सांग जरा मला,
मिळतोस तू कसा तळी, तलाव आणि सरोवराला.

तहान लागली तर तुझी गरज आम्हाला,
पीक, पाणी वाचवण्यासाठी हवास आम्हाला.
स्वंयपाकासाठी, स्नानासाठी हवास आम्हाला,
तहानलेली गाईगुरे पाहतात आम्हाला.

तुझ्या विना आम्ही जगू नाही शकत,
तुला वाचविण्या आम्ही राहु सदा जागत.
तुला नाही घालवायच वाया, नाही करायच दूषित,
तुला वाचविण्यातच आहे साऱ्या जगाचे हित.

NOT TO BE REPUBLISHED © MSCERT

पाठ 5

पाण्याचे विश्व

S6L3M4

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- नदी आणि समुद्रात रहाणारे प्राणी ओळखशील.
- पाऊस झाल्यानंतर वनस्पती आणि प्राणी यांच्या प्रतिक्रियांचे निरीक्षण करशील.
- नदी, पावसाचे पाणी, प्राणी आणि वनस्पती यांच्याबाबत असलेल्या प्रतिक्रिया गाणी, नृत्य आणि इतर सांस्कृतीक कार्यक्रमाने व्यक्त करशील.
- ऋतूमानाला अनुसरुन पाण्याच्या प्रवाहाच्या प्रमाणात होणारा बदल ओळखशील.

पाण्याचे थेंब पडत आहेत पाऊस येईल की काय ?

अरे! पावसाच्या थेंबा तू इथे आहेस का?

मुलानों ..... पहा. रोपे, झाडे, वेलींना किती आनंद होतो आहे. जर पाऊस पडला तर ते खुष असतात.

होय. पहा ते, किती छान दिसत आहेत.

अरे थेंबा, आज मी माझ्या ताईसोबत नदीकडे गेलो होतो.

© TSB NOT TO BE REPUBLISHED

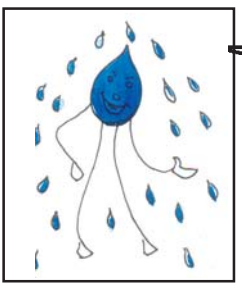

होय का.

नदीतील मासे, बेडूक, खेकडे हे देखील आनंदात फिरत होते.

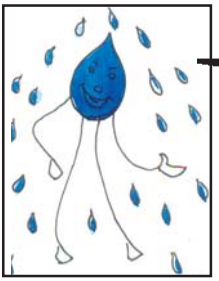

पहा..... मी जेव्हा पावसाच्या रुपात जमिनीवर येतो, तेव्हा सर्व सजीवांना आनंद होतो. नाही का?

होय. पाण्याच्या थेंबा.

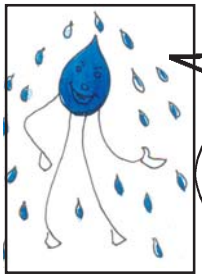
थेंब, थेंब एकत्र येऊन पावसाच्या स्वरूपात आम्ही जमिनीवर येतो. आम्ही नंतर झरे बनून नदीला मिळतो. सर्व नद्या समुद्राला मिळतात. नदीमध्ये, समुद्रामध्ये विविध प्रकारचे प्राणी, वनस्पती असतात.

कृती :

इथे पहा हे नदीचे चित्र आहे. त्यात असलेले प्राणी ओळख व दिलेल्या जागेत त्यांची नावे लिहीं.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

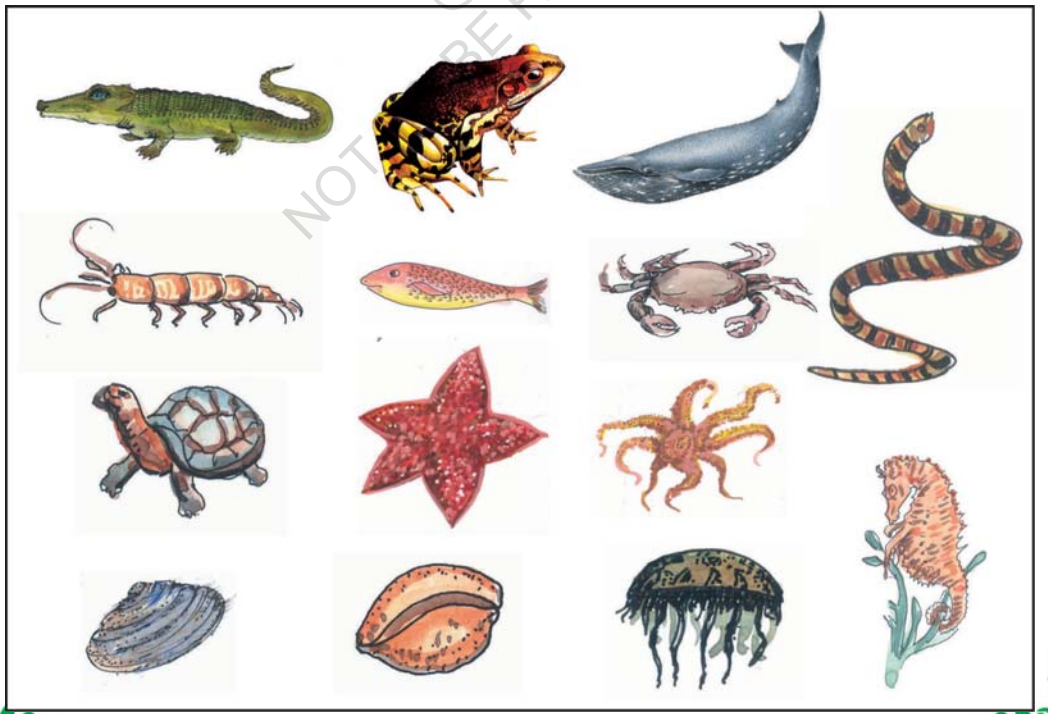

पहा, हे आहे समुद्राचे चित्र. त्यात राहणाऱ्या प्राण्यांना पहा.

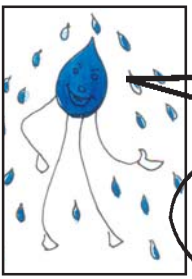
कृती :

खाली दिलेल्या चित्रातील काही प्राणी समुद्रात राहतात तर काही नदीत. त्याला अनुसरून त्यांची नावे पुढील चौकटीत लिही.

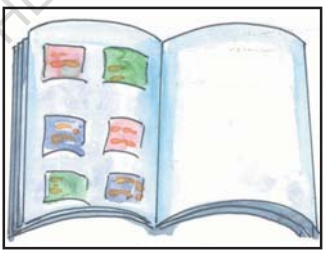

@KTB NOT FOR RE REPUBLICATION

 नदी		 समुद्र	

तू तलाव, नदी किंवा समुद्र पाहिला आहेस का? तिथे रहाणाऱ्या प्राण्यांची, वनस्पतींची चित्रे जमा करुन ती तुझ्या जुन्या वहीत चिकटव व त्यांची नावे लिही.

© CTE NOT TO BE REPUBLISHED

पहा, जेव्हा पाऊस पडतो तेव्हा सगळीकडे हिरवे-हिरवे दिसते. झाडाझुडपांची वाढ होते आणि ते सुंदर दिसतात. तलाव भरतात. नदी पाण्याने भरून वहायला लागते. किती आश्चर्यजनक.

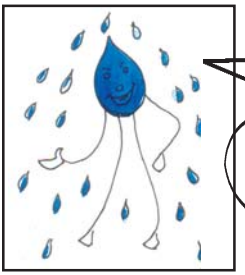
अरे बापरे! पाण्यात किती प्रकारचे प्राणी आणि वनस्पती राहतात?

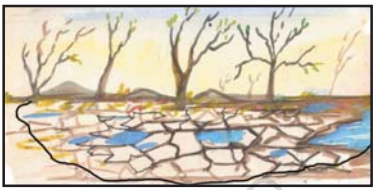
परंतू उन्हाळ्यात असे असत नाही.

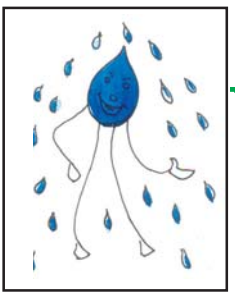

खरे आहे. झरे, तलाव कोरडे पडतात. नदीतील पाणी देखील कमी होते.

होय, पाण्याच्या थेंबा!

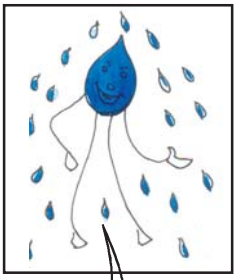

कृती :

तुमच्या गावाजवळ नदी, तलाव आहे का? त्यात आढळणाऱ्या पाण्याची पातळी दाखव. त्यासाठी खालील तक्त्यात (✓) अशी खूण कर.

© CBSE NOT TO BE REPUBLISHED

पाण्याचे ठिकाण	पावसाळा			हिवाळा			उन्हाळा		
	जास्त	साधारण	कमी	जास्त	साधारण	कमी	जास्त	साधारण	कमी
नदी									
सरोवर									
झरा									
इतर									

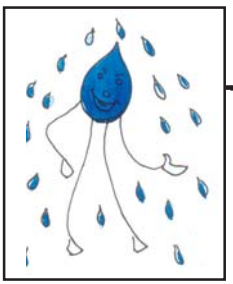
कृती :

वेगवेगळ्या ऋतूमध्ये नदी, तलाव, विहीरी यांच्यातील पाण्याची पातळी बदलते. असे का? वडीलधाऱ्याकडून जाणून घे.

मुलानो, वेगवेगळ्या ऋतूमध्ये तुम्ही कधी झाडेझुडपे आणि प्राण्यांचे निरीक्षण केला आहात का?

होय. अरे थेंबा, पाण्याच्या कमतरतेमुळे उन्हाळयात झाडेझुडपे सुकतात. प्राण्यांचा आणि पक्ष्यांचा उत्साह देखील कमी होतो.

पावसाळ्यात पाऊस असल्याने नदी भरून वाहत असते. तलाव भरलेले असतात. उन्हाळ्यात उष्णतेमुळे आणि पाऊस नसल्याकारणाने नदी, तलाव कोरडे पडतात.

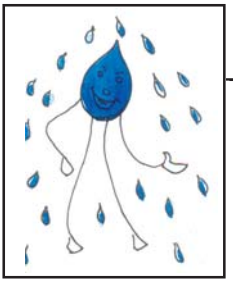
© BSTBS NOT TO BE REPUBLISHED

होय. पाण्याच्या थेंबा, तू सर्वांना पाहिजे आहेस. प्राण्यांना, पक्ष्यांना आम्हा सर्वांना तुझी गरज आहे.

आता तुम्हाला समजल मी सर्वाना पाहिजे म्हणून.

आपण पावसाचे गाणे म्हणूया ?

गा आणि आनंद लुटा.

येरे येरे पावसा,
बागा गेल्या सुकून,
येरे येरे पावसा,
केळी गेल्या सुकून.

येरे येरे पावसा, पिकासाठी हवास तू.
येरे येरे पावसा, साऱ्यासाठी हवास तू.
येरे येरे पावसा, असाकसा रुसलास तू.
तुझा राग घालवू कसा, सांग जरा तू.
तहानेने व्याकूळ सारे, जग पहा जरा तू.
लवकर येऊन साऱ्यांना, खुश कर तू.

©KBS NOT TO BE REPUBLISHED

पावसाचे थेंब येती टप् टप् टप्,
पिकांची वाढ होई झप् झप् झप्,
सर्वांना खुशी होई खुप् खूप् खूप्,
पाहुनिया हिरवेगार निसर्गाचे रूप.

तू पण पावसाचे
गाणे लिही.

पाऊस आल्यावर तू
काय करतोस ?

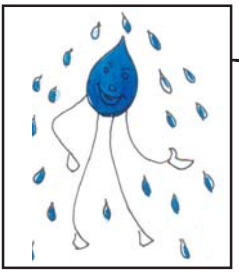

NOT TO BE REPUBLISHED
©KTBS

कृती : खाली दिलेले सजीव पावसापूर्वी आणि पावसानंतर कसे वागत असतील याचा अभिनय करुन दाखव.

नारळाचे रोप	बेडूक
केळीचे रोप	मासा
गवत	गाय
भोपळ्याचा वेल	कासव
भाताचे रोप	पक्षी

बरं आहे मुलांनो .... मी आता पुढे जातो.

@KTRS NOT TO BE REPUBLISHED

अरे पाण्याच्या थेंबा तू खरचं जाणार का?

होय, मला जायला हव. तुम्ही घरातील वडीलधाऱ्याकडून पावसाची गाणी मिळवा व छान चाल लावून म्हणा.

पाठ 6

आहाराची विविधता

M8B6A4

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- आहाराची विविधता ओळखशील.
- त्यांच्या जिल्ह्यात वापरल्या जाणाऱ्या विविध आहारांचा परिचय करून घेशील.
- वनस्पती आणि प्राण्यांपासून उपलब्ध होणाऱ्या आहारांची ओळख करुन घेशील.
- लिंग, वय आणि शारीरिक क्रिया यानुसार घेतल्या जाणाऱ्या आहाराचे प्रमाण ओळखशील.
- जंगली प्राणी, पाळीव प्राणी आणि घरात आढळणारे कीटक इत्यादिंचा आहार ओळखशील.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तू दररोज खात असलेल्या आहारातील पदार्थ तुला माहीत आहेत.

खालील प्रश्नांची उत्तरे दे.

1. तू दररोज खात असलेल्या 5 आहार पदार्थांची नावे खाली दिलेल्या जागेत लिही.

   _____, _____,

   _____, _____,

   _____.

2. तू दररोज हे आहार पदार्थ का खातोस ? याचे कारण दिलेल्या जागेत लिही.

   _____

   _____

3. सणादिवशी किंवा समारंभादिवशी तू खात असलेल्या 5 आहार पदार्थांची नावे लिही.

_____, _____, _____, _____, _____.

4. तुला अती आवडणारे 5 आहार पदार्थ लिही.

_____, _____, _____, _____, _____.

5. ते तुला का आवडतात?

_____

_____

6. तुला न आवडणारे 5 आहार पदार्थ कोणते?

_____, _____, _____, _____, _____.

7. ते तुला का आवडत नाहीत?

_____

_____

तुझी उत्तरे तुझ्या मित्रांच्या उत्तरांशी तुलना करुन बघ. उत्तरे समान आहेत का? जर नसतील तर का? विचार कर आणि लिही.

_____

_____

_____

_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : तुझ्या परिसरात वाढणाऱ्या आहार पिकांची यादी कर.

_____ _____

_____ _____

_____ _____

_____ _____

जाणून घे.

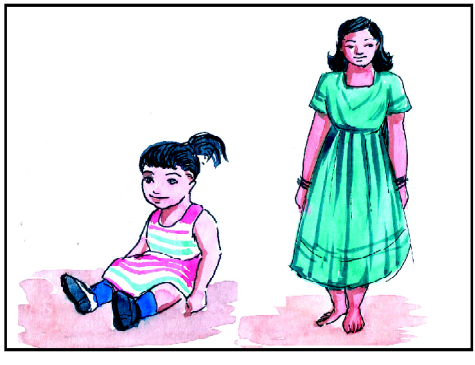
- प्रत्येक माणसाच्या आहाराच्या सवयी वेगवेगळ्या असतात. तसेच एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी राहणाऱ्या लोकांच्या आहार सवयी बदलतात.
- आम्ही चवीनुसार अन्न खातो. आहार सवयी तेथील परिसरात वाढण्याऱ्या पिकावर अवलंबून असतात.

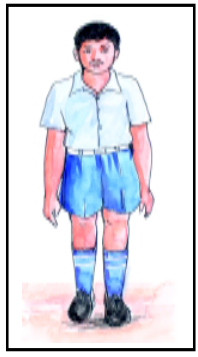
उदाहरणार्थ : ज्या प्रदेशात जोंधळा जास्त पिकतो तेथील लोक जोंधळ्याचा आहार जास्त खातात. समुद्र किनाऱ्यालगत राहणारे लोक मासे जास्त खातात. म्हणून प्रत्येक माणसाच्या आहाराच्या सवयी वेगवेगळ्या असतात.

© KTBC NOT TO BE REPUBLISHED

आम्हाला आहाराची आवश्यकता का आहे हे तुला माहीत आहे. विविध गरजासाठी आहार आवश्यक असतो हे खालील चित्रात दाखविले आहे. चित्राचे निरीक्षण कर.

कोणते आहार पदार्थ आपल्याला शक्ती देतात? कोणते आहार पदार्थ आमच्या वाढीला मदत करतात? आमच्या आरोग्यासाठी कोणत्या आहार पदार्थाची आवश्यकता आहे? हे खालील चित्रावरुन ओळख.

आपल्याला शक्ती देणारे आहार पदार्थ

तांदूळ, नाचणा, जोंधळा, गहू, बाजरी, तेल, साखर, गूळ, मांस इत्यादी.

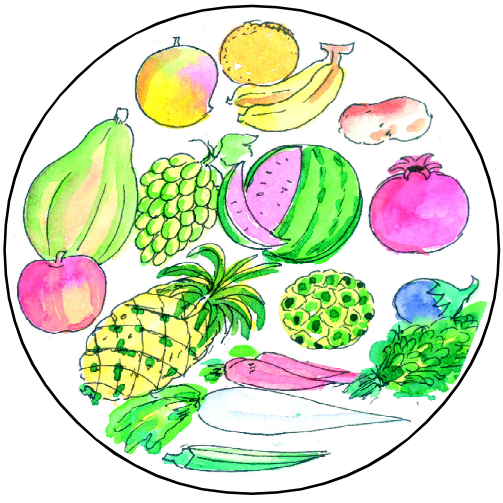
आपल्या वाढीला मदत करणारे आहार पदार्थ

तुरडाळ, हरभराडाळ, मूगडाळ, उडिदडाळ यासारखी कडधान्ये, दूध, अंडी इत्यादी.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुला माहीत असलेल्या इतर धान्यांची नावे लिही.

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

निरोगी आरोग्यासाठी आहार

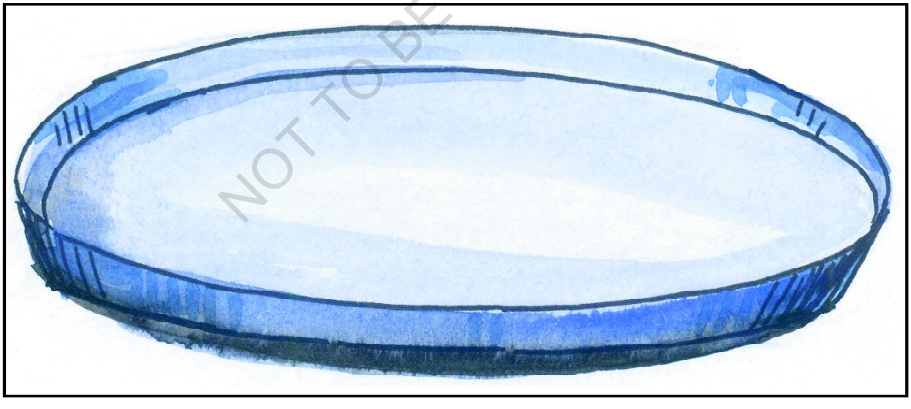
भरपूर पालेभाज्यांच्या सेवनाने आणि फळे खाल्याने आम्ही रोग टाळू शकतो.

जाणून घे.

- कच्या पालेभाज्या, कोंब आलेली कडधान्ये आणि ताजी फळे आम्हाला निरोगी ठेवतात.
- उत्तम आरोग्यासाठी भरपूर पाणी प्या.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

काल तू काय खाल्लास? या ताटामध्ये लिही.

तुझ्या आणि तुझ्या मित्राच्या ताटातील आहार पदार्थांची यादी कर.

_____, _____, _____, _____, _____,

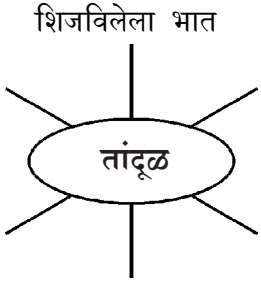
_____, _____, _____, _____, _____.

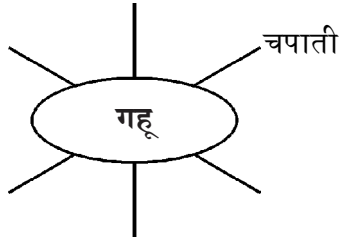
काही आहार पदार्थ अणि ते तयार करण्यास लागणारे मूळ आहार साहित्य लिही.

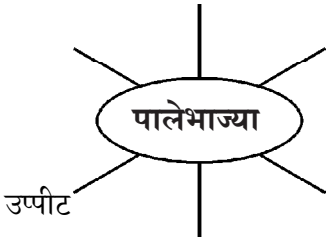
	आहार पदार्थ	मूळ आहार साहित्य
उदा :	भाकरी	नाचणा / तांदूळ / जोंधळा / गहू
1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	_____
4.	_____	_____
5.	_____	_____
6.	_____	_____
7.	_____	_____
8.	_____	_____
9.	_____	_____
10.	_____	_____

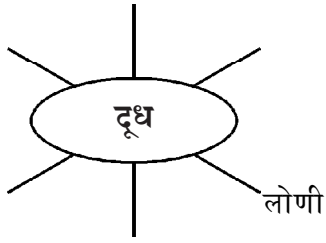
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

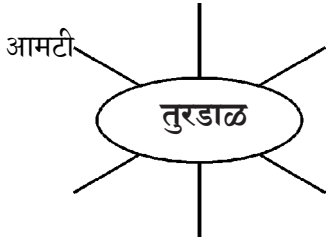
कृती : तू लिहिलेल्या यादीचे पुन्हा एकदा निरीक्षण कर. वरील यादीची मदत घे आणि खालील मोकळ्या जागा भर.

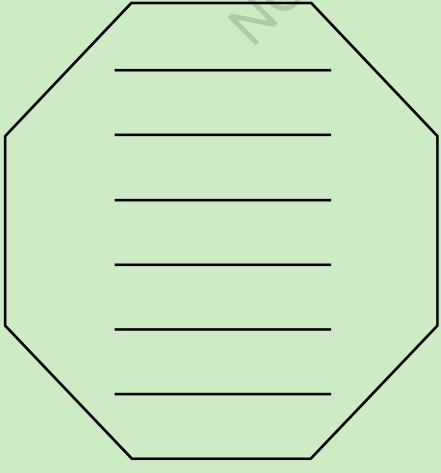
NOT TO BE REPUBLISHED @KSBS

कृती : आहार साहित्य ज्याची तू यादी केला आहेस. हे कशापासून मिळतात हे तुला माहीत आहे.

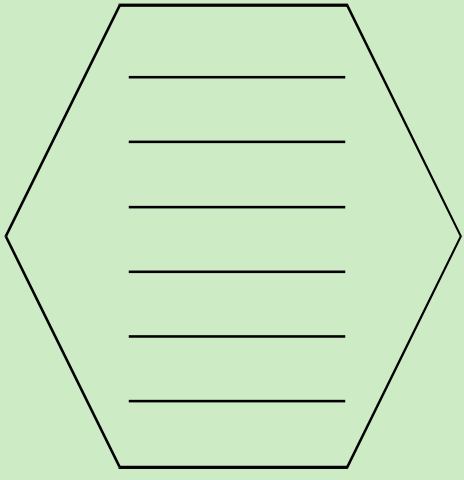
उदाहरणार्थ : भाताच्या वनस्पतीपासून आम्हास तांदूळ मिळतो.

वनस्पती व प्राणी स्त्रोतापासून मिळणाऱ्या आहार पदार्थांचे वर्गीकरण कर.

वनस्पती स्त्रोत

प्राणी स्त्रोत

हा खेळ खेळा :

तुझ्या मित्रांच्या मदतीने आहार पदार्थांची नावे कागदाच्या लहान-लहान चिठ्ठ्यावर लिही. दोन रट्टाचे बॉक्स घेऊन तुला आवडणाऱ्या एक प्राण्याचे चित्र एका बॉक्सवर व एका वनस्पतीचे चित्र दुसऱ्या बॉक्सवर चिकटव.

तयार केलेल्या चिठ्ठ्या सर्वांना वाट. चिठ्ठ्या वाचून बघून योग्य त्या बॉक्समध्ये ठेवण्यास सांग.

तुझ्या पेक्षा लहान असणाऱ्या व मोठ्ठे असणाऱ्या व्यक्ती खात असलेल्या आहार प्रमाणाचे निरीक्षण कर.

कृती : तुझ्या शाळेतील वेगवेगळ्या वर्गातील मुले मध्यान्ह आहार खात असताना निरीक्षण कर. तू केलेले निरीक्षण येथे लिही.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

लोक आपले वय आणि ते करत असलेले काम यानुसार जेवण घेत असतात. समान वयाची मुले आणि मुली यांच्यात आहार पदार्थ खाण्यात फरक असतो.

- लहान मुलाचा आहार काय असतो?

_____

लहान मुलांचा दूध हा मुख्य आणि संपूर्ण आहार असतो.

_____

- काय तू फक्त दूध पिऊन राहू शकशील?

_____

तुझ्या प्रमाणेच इतर प्राण्यांना सुध्दा आहाराची गरज असते हे तू शिकला आहेस. खाली दिलेल्या प्राण्यांचा आहार समोर लिही.

प्राण्याचे नाव	**आहार**
1. कुत्रा	_____
2. मांजर	_____
3. गाय	_____
4. माकड	_____
5. कोंबडी	_____
6. घूस	_____
7. डास	_____
8. पाल	_____
9. अस्वल	_____
10. वाघ	_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

11. बहिरी ससाणा _____

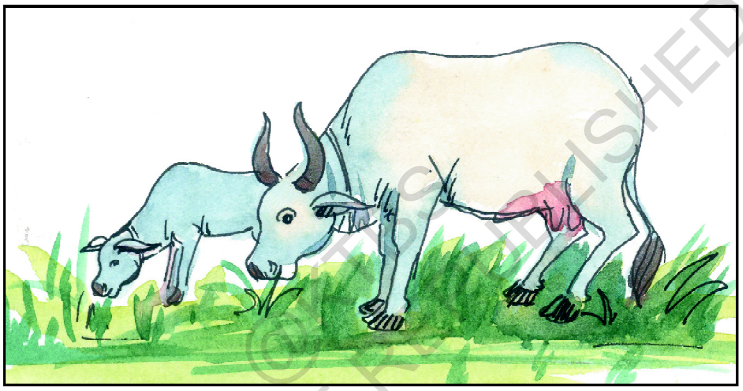
12. साप _____

13. मासा _____

14. हरीण _____

15. बेडूक _____

16. गवा रेडा _____

गाय आणि वासरू खात असलेल्या आहाराचे प्रमाण बघ. त्याच प्रमाणे इतर प्राणी खात असलेल्या आहार प्रमाणाचे निरीक्षण कर.

काही पाळीव प्राणी आणि त्यांना देण्यात येणारा आहार यांची नावे खाली लिही.

प्राण्यांचे नाव	**देण्यात येणारा आहार**
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____
4. _____	_____
5. _____	_____

© SCERT NOT TO BE REPUBLISHED

हा खेळ खेळा :

तुझ्या शिक्षकांच्यासह खेळण्याच्या मैदानावर तुझ्या मित्रांच्यासह जा. तेथे वर्तुळ करुन उभे रहा. तुमच्या शिक्षकांच्याकडून प्राण्यांची चित्रे आणि त्यांचे आहार पदार्थ असलेली चित्रे मागून घ्या. प्रत्येकाने एकच चित्र घेऊन ते आपल्या छाती समोर धरा. जेव्हा शिक्षक 'पळा' म्हणतीत तेव्हा गोलाकार पळत रहा. शिक्षकांनी 'थांबा' म्हटले की ताबडतोब ज्याच्याकडे ज्या प्राण्याचे चित्र आहे त्याच्या शेजारी त्या प्राण्यांचा आहार असलेले चित्र घेतलेल्या मुलाने जोडीने थांबावे. जो कोणी असे करण्यास चुकेल तो बाद ठरेल, खेळ पुन्हा चालू ठेवा.

© TBS RESERVED

जाणून घे.

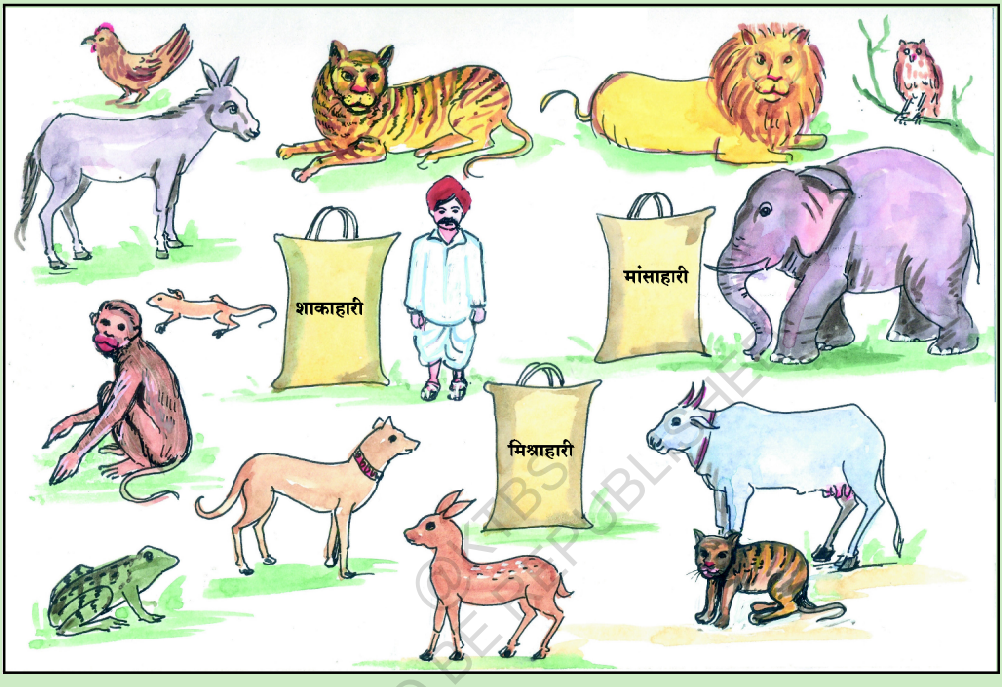
- जे प्राणी वनस्पती आणि वनस्पतीजन्य पदार्थ खातात त्यांना शाकाहारी प्राणी असे म्हणतात.
- जे प्राणी इतर प्राणी किंवा प्राणीजन्य पदार्थ खातात त्यांना मांसाहारी प्राणी असे म्हणतात.
- जे प्राणी वनस्पती, प्राणी, वनस्पतीजन्य तसेच प्राणीजन्य पदार्थ खातात त्यांना मिश्राहारी असे म्हणतात.

कृती : येथे एक समस्या आहे. प्राणी आणि त्यांचा आहार एका दोऱ्याने बांधलेला आहे. दोरे एकमेकात गुंतलेले आहेत. त्यामुळे त्यांना आपापला आहारपदार्थ शोधणे कठीण झाले आहे. तू त्यांना मदत करू शकशील?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : येथे काही प्राण्यांची चित्रे दिलेली आहेत. मध्ये तीन पिशव्या ठेवलेल्या आहेत. या प्राण्यांचे त्यांच्या आहाराच्या सवयीनुसार विभाग करा. प्राण्यांशी संबंधीत रेषा पिशवीवर काढा.

© RBSE
NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 7

आपले स्वयंपाकघर

Y3C7P6

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू.

- अन्न तयार करण्यासाठी लागणारी विविध भांडी आणि इंधने ओळखशील.
- अन्न तयार करताना कुटुंबातील सदस्यांची भूमिका ओळखशील.

सर्व सजीवांना अन्नाची गरज असते हे तू मागील पाठात शिकला आहेस. अन्नाचे विविध प्रकार आहेत. वेगवेगळ्या ठिकाणी राहणाऱ्या लोकांच्या अन्न सवयी वेगवेगळ्या असतात. आता तुझ्या घरी अन्न कसे तयार करतात हे जाणून घेऊया.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

- तुझ्या घरी स्वयंपाक करण्यास कोण-कोण मदत करते?

_____

_____

_____

- स्वयंपाक करण्यास तू कशी मदत करतोस?

_____

_____

_____

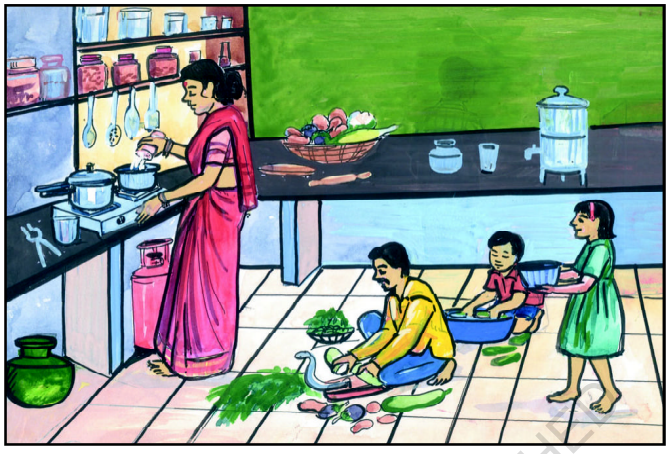
- तुझ्या घरी स्वयंपाक करण्यासाठी उपयोगात येणाऱ्या 5 साधनांची नावे लिही.

_____, _____,

_____, _____,

_____.

चित्रामध्ये रामू, त्याची बहीण आणि आई-वडील एकत्र स्वयंपाक करत आहेत. चित्राच्या मदतीने खालील प्रश्नांची उत्तरे लिही.

- प्रत्येक जण कोणते काम करत आहे?

  आई _____, वडील _____.

  रामू _____, बहीण _____.

- चित्रात दिसत असलेल्या वस्तूंची नावे लिही.

  _____, _____, _____, _____, _____,

  _____, _____, _____, _____, _____.

- खाली स्वयंपाकासाठी वापरण्यात येणाऱ्या वेगवेगळ्या साहित्याची यादी दिलेली आहे. वरील चित्रात तू पाहिलेल्या साहित्याला (✓) अशी खूण कर.

कप	चमचा	पाण्याची कळशी
स्टिलचे भांडे	तबक (ताट)	काचेचे तबक
पाण्याचा पिप	पाण्याचे भांडे	गॅस सिलेंडर
गॅस शेगडी	चाकू	कोळश्याची शेगडी
कुकर	चिमटा	विळी
जळावू लाकूड	पक्कड	रॉकेलचा स्टोव्ह
पोळपाट	पळी	तांब्या

© KTDS NOT TO BE REPUBLISHED

अन्न तयार करतांना वापरण्यात येणाऱ्या तुझ्या घरातील सर्व साधनांची यादी कर.

_____, _____, _____, _____ .

_____, _____, _____, _____ .

_____, _____, _____, _____ .

_____, _____, _____, _____ .

कृती : तू कशी मदत करशील?

1. लिंबू सरबत तयार करणे.

भाऊ	बहीण	मी
लिंबू कापतो.	साखर आणि पाणी आणते.	

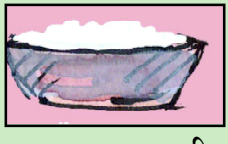
2. गरम चपाती तयार करणे.

मी	वडील	आई
	पिठ मळतात आणि गोळे बनवितात.	गोळे लाटून चपाती बनविते.

बहीण	आम्ही सर्व
चपाती तव्यावर भाजून घेते.	एकत्र बसून चपाती खातो.

3. भात शिजविणे.

आजोबा	मी	बहीण
एका भांड्यात तांदूळ घेतात.		तांदळात पाणी घालून भांडे गॅस शेगडीवर ठेवून भात बनविते.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

- तू कच्चा (न शिजविलेला) आहार खाल्ला आहेस का?

_____

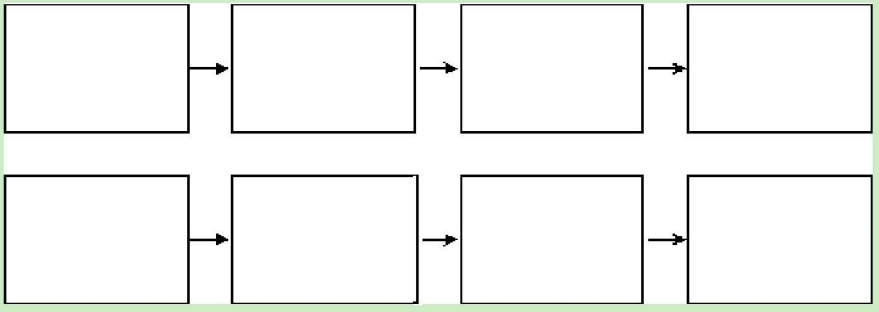
- 3 कच्च्या आहार पदार्थांची नावे लिही जे आपण खातो.
(मागील इयत्तेत तू काय शिकला होतास यांची आठवण कर).

- आता तुझी मैत्रिण लता मुगाच्या डाळीची कोशींबिर कशी तयार करायची हे सर्वांना सांगणार आहे.

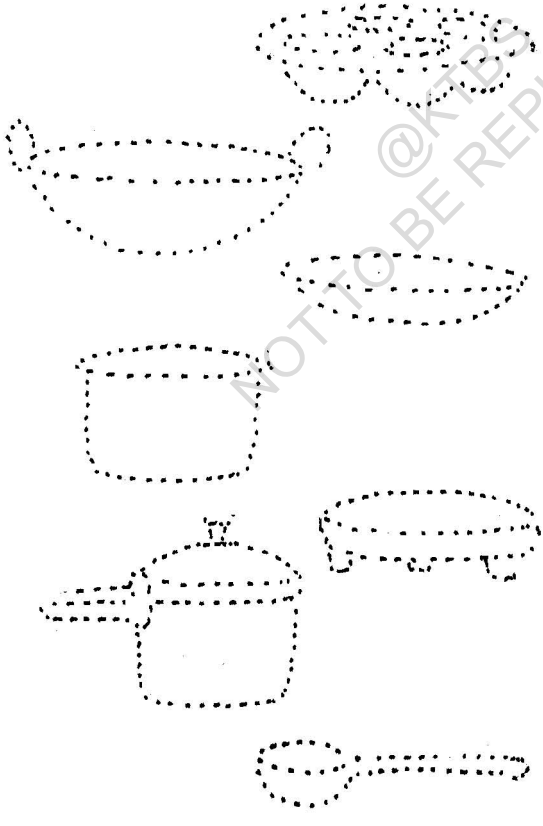

© KSBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : तुला तयार करायला येत असलेल्या कोणत्याही आहार पदार्थ तयार करण्याच्या क्रियेची माहिती लिही.

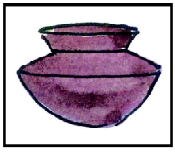
कृती : चित्रात दिलेले बिंदू जोड आणि रंगव. त्यातून दिसून येणाऱ्या साधनांची नावे दिलेल्या जागेत लिही.

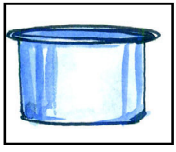

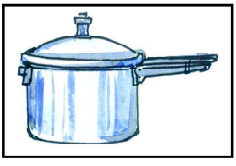
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____

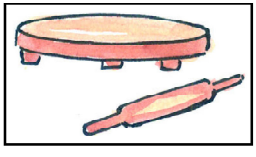
@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

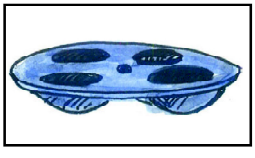
खाली दिलेल्या साधनांचा उपयोग करुन कोणते आहार पदार्थ बनविता येतात ते लिही.

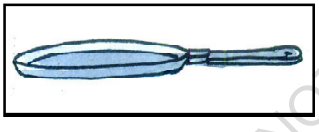

_____ _____ _____

_____ _____ _____

_____ _____ _____

_____ _____ _____

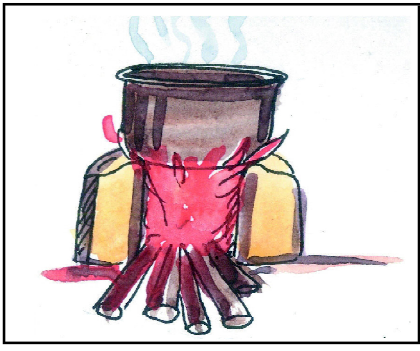
_____ _____ _____

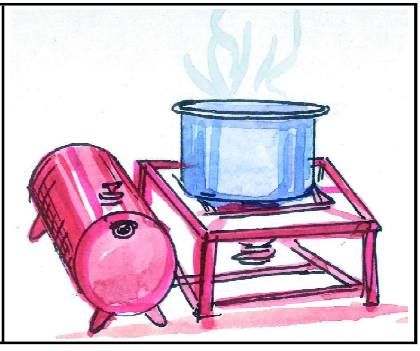
_____ _____ _____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

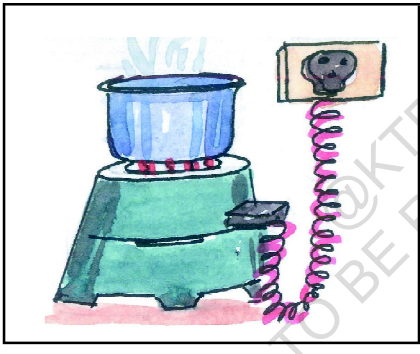

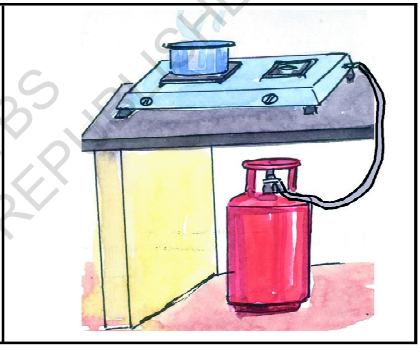
खालील वेगवेगळ्या वस्तूमधून उष्णता कशी निर्माण होते?

_____ _____

_____ _____

जळावू लाकूड, रॉकेल, विद्युत आणि वायू ही इंधने आहेत. अन्न तयार करण्यास यांची गरज असते.

_____

तुझ्या घरी स्वयंपाक करण्यास कोणकोणती इंधने वापरतात?

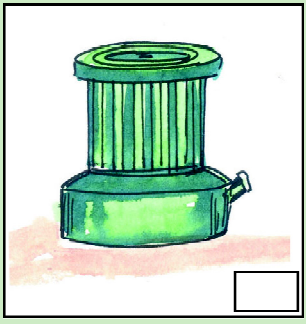
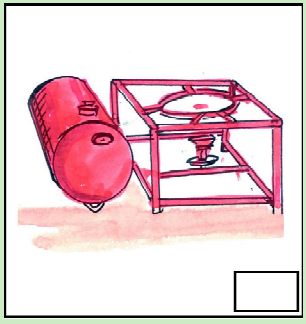
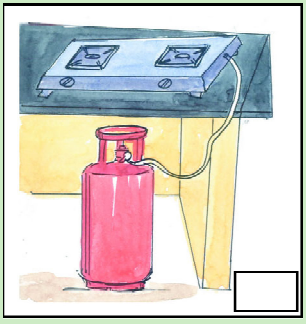
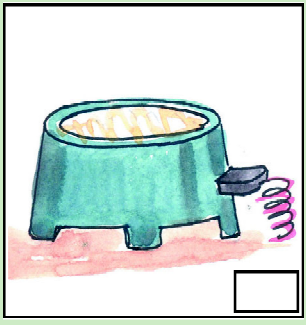
_____

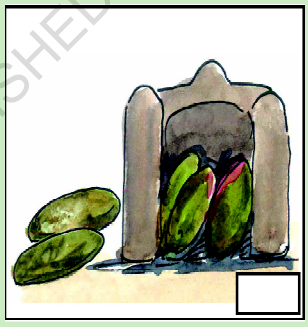
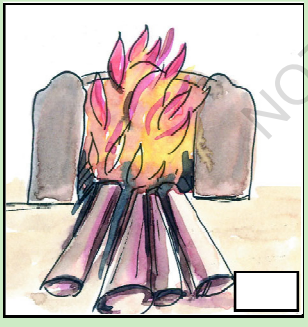
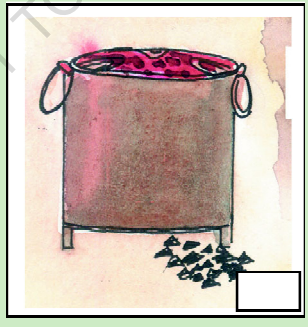
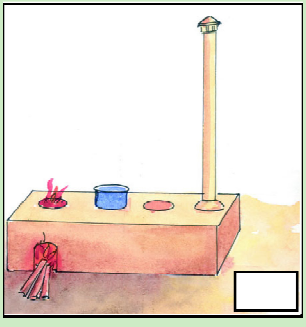
आणखी दुसरी कोणती इंधने स्वयंपाकासाठी वापरतात?

जळावू लाकूड, शेणी, रॉकेल, विद्युत, गॅस, गोबर गॅस, कोळसा ही स्वयंपाकासाठी वापरण्यात येणारी इंधने आहेत.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : प्रत्येक इंधन हे एका ठराविक प्रकारच्या शेगडीमध्ये वापरतात. खालील चित्रांचे निरीक्षण कर. नंतर खाली दिलेल्या सूचनेप्रमाणे खूण कर.

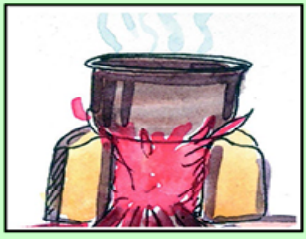

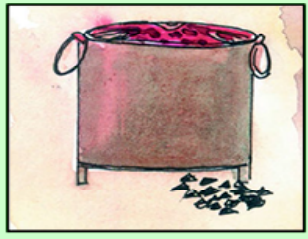

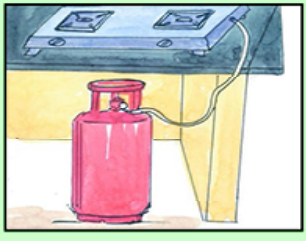
- तुझ्या घरी स्वयंपाकासाठी वापरण्यात येणाऱ्या शेगडींना ○ अशी खुण कर.
- तुझ्या मित्राच्या घरी असणाऱ्या शेगडींना □ अशी खुण कर.
- तू पाहिलेल्या शेगडींना △ अशी खुण कर.

© MSCERT NOT TO BE REPUBLISHED

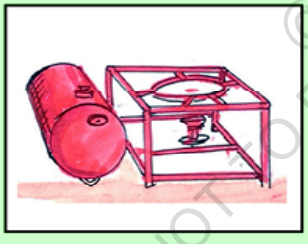
कृती : या शेगड्यांमधून वापरण्यात येणाऱ्या इंधनाचे नाव लिही.

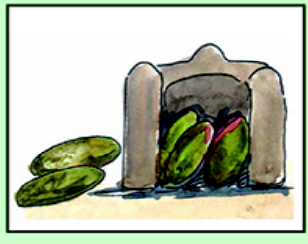

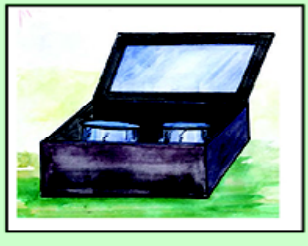

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 8

चला आपण घर बांधुया

U9E6H7

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- घरांचे विविध प्रकार ओळखशील.
- घर बांधण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या वेगवेगळ्या साहित्यांची ओळख करून घेशील.

तुझ्या घराबद्दल तुला माहिती आहे. तुझ्या परिसरात विविध प्रकारची असलेली घरे तू पाहिला असशील त्यापैकी काही खालील चित्रात दिलेली आहेत. त्या घरांना ओळखून त्यांची नावे दिलेल्या जागेत लिही.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : मागील पानावर दाखविलेली घरे बांधण्यास कोणकोणते साहित्य वापरले जाते? तुझ्या मित्रांची मदत घेऊन यादी कर.

	घराचा प्रकार	वापरलेले साहित्य
1.	_____	_____, _____, _____, _____.
2.	_____	_____, _____, _____, _____.
3.	_____	_____, _____, _____, _____.
4.	_____	_____, _____, _____, _____.
5.	_____	_____, _____, _____, _____.
6.	_____	_____, _____, _____, _____.
7.	_____	_____, _____, _____, _____.

हे तू स्वतः कर:

तुझ्या मित्रांच्या बरोबर तुझ्या परिसरातील वेगवेगळ्या घरांना भेट दे. त्यांना वापरलेले साहित्य बघ. घर बांधणी चालू असलेली घरे बघ. तेथे वापरत असलेल्या साहित्याचे निरीक्षण कर. घरे कशी बांधतात? तुझ्या शब्दांत स्पष्टीकरण कर.

_____

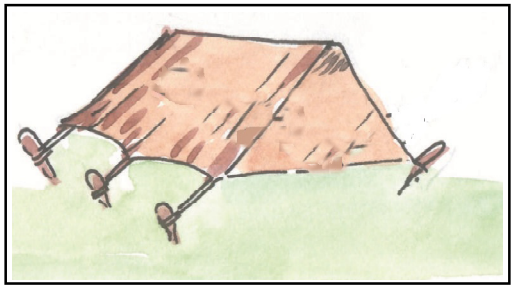
_____

_____

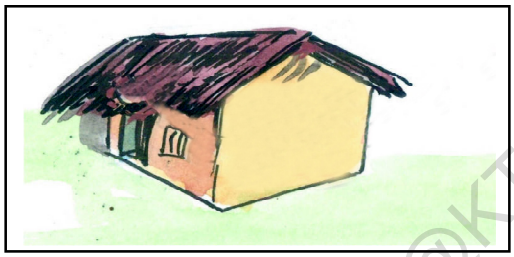
_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

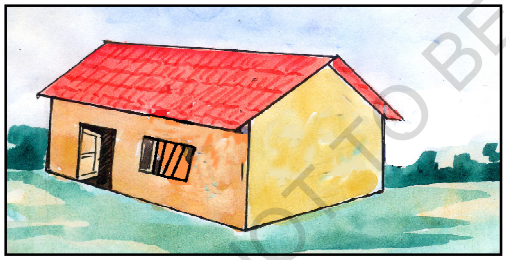
वेगवेगळ्या घरांची चित्रे खाली दिलेली आहेत. चित्राच्या बाजूला माहिती सुद्धा दिलेली आहे. मोकळ्या जागा भरुन माहिती पूर्ण कर.

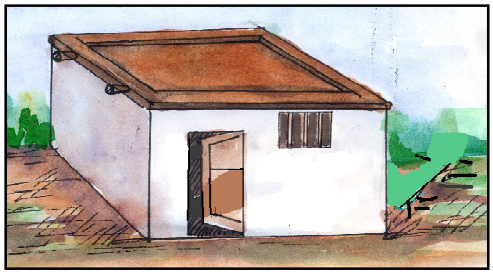
मी तंबू आहे. इतर घरांच्या प्रमाणे मी कायमस्वरूपी घर नाही. काही वेळ तू माझ्या आत मध्ये उभा रहा. मला बांधण्यास _____, _____, _____, _____, _____ पुरेसे आहेत. मला एका ठिकाणाहुन दुसऱ्या ठिकाणी नेणे सोपे असते.

मी झोपडी आहे. मला बांधण्यास जास्त साहित्याची गरज नसते. माझ्या बांधणीसाठी _____, _____, _____, _____, _____ पुरेसे आहेत. मी एकदम साधी आहे.

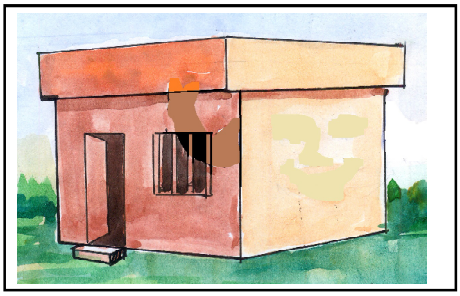

माझे छप्पर कौलांनी बनविलेले आहे. मला बांधण्यास लागणारे साहित्य _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____.

माझे छत जाड आहे. उन्हाळात ते थंड आणि हिवाळ्यात ते गरम असते. तसे का असते हे तुला माहीत आहे? माझे छत बांधण्यास लागणारे साहित्य _____, _____, _____, _____, _____ .

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

इकडे माझ्या गच्चीकडे बघ. किती सुंदर! मी उष्णता, पाऊस व वारा आत येण्यास प्रतिबंध करतो. त्यामुळे अनेक लोक माझा स्विकार करतात. माझे बांधकाम करण्यास लागणारे साहित्य.

भिंती _____, _____, _____, _____, _____.

दरवाजे _____, _____, _____, _____, _____.

खिडक्या _____, _____, _____, _____, _____.

छप्पर _____, _____, _____, _____, _____.

जमीन _____, _____, _____, _____, _____.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

कोठे ही न्यायला तंबूचे घर किती सोपे,
झोपडी छोटी बांधायला खूपच सोपे,
लाल काळ्या कौलांचे घर दिसते किती छान,
सिमेंट काँक्रीट घराची गच्ची दिसते छान,
लहान घर मोठे घर असते गावची शान,
प्रत्येकाला वाटत असते आपले घर महान.

पाठ 9

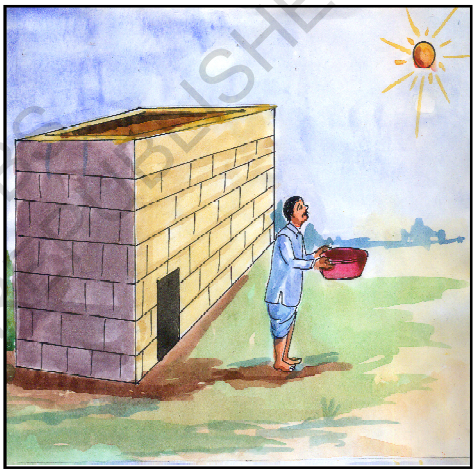
सुंदर घर

K7L5T7

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- चांगल्या घराची लक्षणे ओळखशील.
- वेगवेगळ्या संस्कृतींच्या आधारे घराची सजावट करण्याची पद्धत समजावून घेशील.

एकदा एका माणसाला एक मजबूत घर बांधायचे होते. त्याने गच्ची असलेले मजबूत घर विटा आणि लोखंड वापरून बांधून घेतले. तो बांधलेल्या घरात गेला आणि पाहिले. तेथे आत सर्वत्र अंधार होता, आत खेळती हवा नव्हती. प्रकाश आणि हवा घरात राहण्यासाठी त्याने एक मोठे भांडे घेतले आणि घराबाहेर ठेवले. थोड्या वेळानंतर विचार केला आणि घराबाहेर प्रकाश व हवेत ठेवलेले भांडे उचलून घरात आणले आणि ओतले. त्याने असे बऱ्याच वेळा केले. परंतु घरात प्रकाश व हवा आलीच नाही. हे सर्व एका वाटसरूने पाहिले व तो हसायला लागला. वाटसरुने पाहिजे तितका प्रकाश व हवा येण्याची घराला व्यवस्था केली. वाटसरुने घरात प्रकाश व हवा येण्यास काय केले असावे? याचे तुझ्या शब्दात स्पष्टीकरण कर.

_____

_____

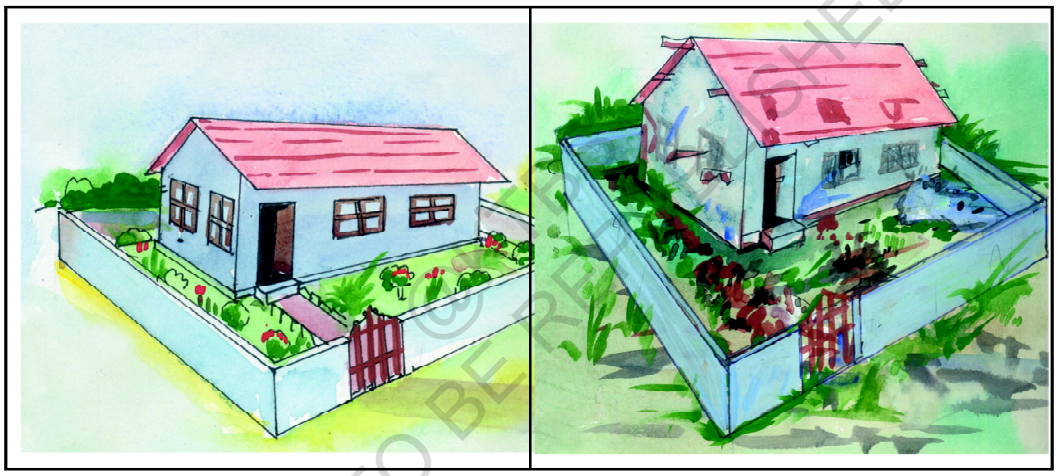
_____

_____

_____

© BALBHARATI NOT TO BE REPUBLISHED

उत्तम घराची लक्षणे ओळखून खाली दिलेल्या जागेत लिही.

वरील पैकी कोणत्या घरात रहायला तुला आवडेल? का? खाली दिलेल्या जागेत लिही.

NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

चांगले घर कसे असते?

1. घरात भरपूर प्रकाश आणि ताजी खेळती हवा असावी. यासाठी घराला मोठे दरवाजे व लाबं-रूंद खिडक्या असाव्यात.
2. घरासभोवती पुरेशी मोकळी जागा असावी.
3. चोर व दरोडेखोर यांच्यापासून घर सुरक्षित असावे.
4. घरात कृमी कीटक राहू नयेत म्हणून घर दररोज स्वच्छ करावे.
5. घरात पाऊस तसेच साप, बेडूक येऊ नयेत याची काळजी घ्यावी. घराच्या छप्पराला भेगा किंवा छिद्रे असू नयेत.
6. घरासभोवती कचरा टाकू नये. तो असल्यास काढून स्वच्छ करावा. कचरा कचरापेटीतच टाकावा. घरातील कचरा गल्लीतील दूर अंतरावरील कचराकुंडात टाकावा.
7. घरासभोवती आणि गटारीत पाणी साठणार नाही याची काळजी घ्यावी. घराभोवती उकिरडा व तुंबलेली गटारे असू नयेत.

- तुझ्या घरी कोणत्या प्रकारचा कचरा जमा होतो?

  _____, _____, _____,_____, _____.

- तुझ्या घरातील कचऱ्याची विल्हेवाट तू कशी लावतोस?

  _____, _____, _____, _____, _____.

- तुझी शाळा तू कशी स्वच्छ ठेवतोस?

  _____

  _____

NOT TO BE REPUBLISHED @KBPS

- तुझ्या शाळेत कोणत्या प्रकारचा कचरा जमा होतो?

_____

_____

- तुझ्या शाळेतील कचऱ्याची विल्हेवाट तू कशी लावतोस?

_____

_____

प्रिया ही इयत्ता 3 रीमध्ये शिकत आहे. तिचे घर अतिशय स्वच्छ आहे. ती आपल्या घरासमोर दररोज वेगवेळया प्रकारची रांगोळी घालते. सणावारादिवशी तर ती अनेक रंग वापरून सुंदर रांगोळी घालते. त्यामुळे रांगोळी अतिशय आकर्षक वाटते. सुट्टीच्या दिवशी ती फुलदाणीत सुंदर फुलांची मांडणी करते. सणादिवशी आंब्याच्या पानांचे तोरण करुन ते चौकटीला बांधते. तिने घरात सुंदर बाहुल्या ठेवल्या आहेत. घरातील सर्व वस्तू योग्यरित्या मांडलेल्या आहेत. तिचे घर अतिशय सुंदर आहे. तिला घर सजावटीची आवड आहे.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या घरच्या सजावटीबद्दल 4 ओळी लिही.

_____

_____

_____

_____

तुझे घर स्वच्छ ठेवण्यास तू वडीलधाऱ्यांना कशी मदत करतोस?

_____

_____

_____

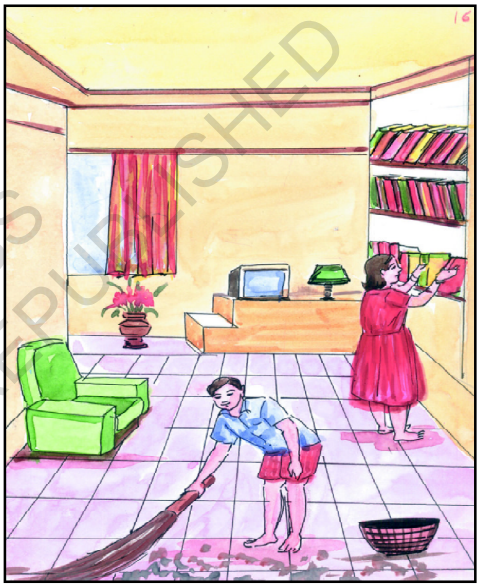
_____

_____

_____

_____

_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती :

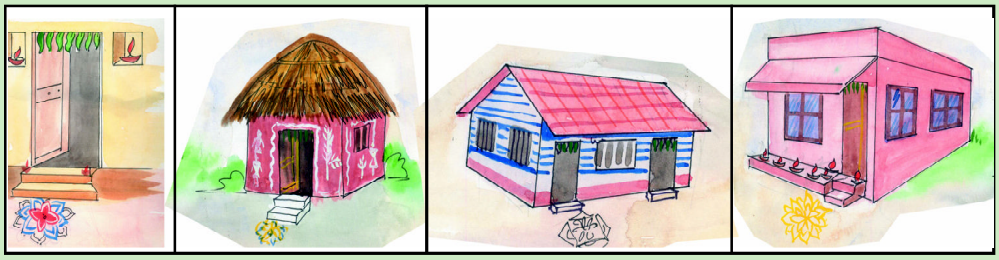
- तुझ्या मित्रांच्या घरांना भेट दे आणि त्यांच्या घरांच्या सजावटीचे निरीक्षण कर.
- सणादिवशी किंवा एकाद्या विशेष दिवशी तू आणि तुझे मित्र घर सजावट कशी करता? स्पष्ट कर.

_____

_____

_____

कृती : खालील चित्रांचे निरीक्षण कर. या घरांच्या सजावटीची विशेषता लिही.

_____

_____

_____

_____

कृती : घरांच्या सजावटीचे साहित्य विक्रीचे हे एक दुकान आहे. तुझ्या घराच्या सजावटीसाठी तुला पाहिजे असलेल्या साहित्यावर ( ) अशी खूण कर.

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

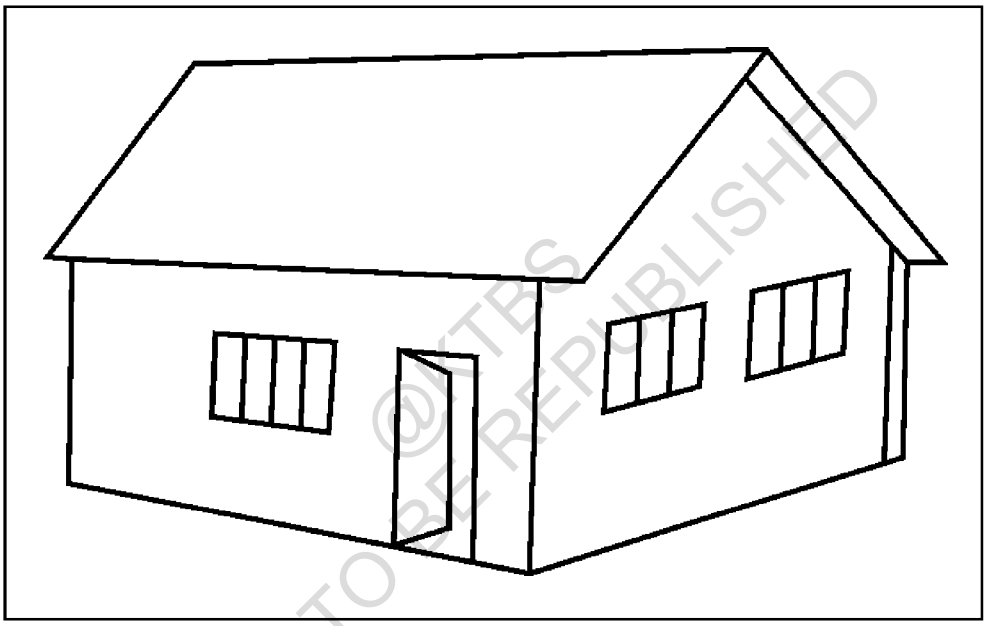
- घर सजावटीसाठी आवश्यक असणाऱ्या वस्तूंची यादी कर.

  _____, _____, _____, _____,

  _____, _____, _____, _____,

  _____, _____, _____, _____.

- चित्रात दिलेल्या घराला सजव.

© IBS NOT TO BE REPUBLISHED

हे तू स्वतः कर:

तुझ्या मित्रांच्या बरोबर तुला आवेडल अशा घराची प्रतिकृती तयार कर. त्यासाठी चिखल किंवा पुठ्ठा किंवा चिकणमाती, भेंड यांचा उपयोग कर. नंतर ते घर मित्रासमवेत सजव.

पाठ 10

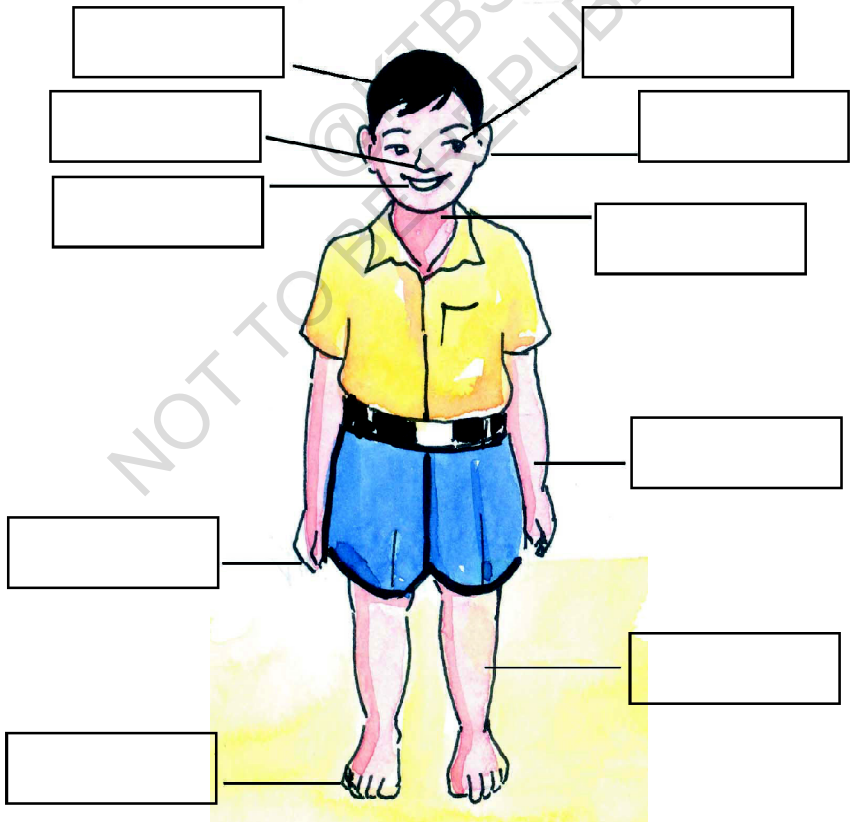
आपली ज्ञानेंद्रिये

R4C9V9

या पाठाच्या अध्ययना नंतर तू,

- आपल्या शरीराची ज्ञानेंद्रिये ओळखशील आणि त्यांचे कार्य समजावून घेशील.
- ज्ञानेंद्रियांची स्वच्छता आणि संरक्षणाची आवश्यकता समजावून घेशील.

इयत्ता 3 रीच्या वर्गशिक्षिका रजेवर होत्या. त्यामुळे विद्यार्थी वर्गात गोंधळ करीत होते. एवढ्यात दुसऱ्या शिक्षिका गोंधळ थांबविण्यास वर्गात आल्या. त्यांनी विद्यार्थ्यांना आपापल्या शरीराचे भाग ओळखण्यास सांगितले. तुला इयत्ता 2 री मध्ये शरीराच्या भागांची माहिती झालेली आहे. तुझ्या मित्रांच्या मदतीने खाली दिलेल्या चित्रातील शरीराच्या भागांची नावे लिही.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

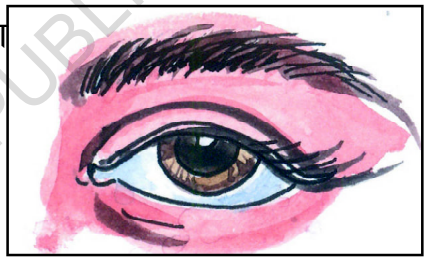
तू शरीराचे विविध भाग ओळखलास, होय की नाही ? आता तू शांतपणे खाली बस. तू सभोवताली काय काय निरीक्षण केला आहेस किंवा अनुभवला आहेस ते येथे लिही.

उदाहरणार्थ : फुलाचा सुगंध, बसचा आवाज, स्वयंपाक खोलीतील दृष्य.

हे अनुभव तुला कसे मिळाले? हे अनुभव घेण्यास तुला कोणत्या इंद्रियांची मदत झाली? दिलेल्या जागेत लिही.

डोळे :

काही मुले सभागृहात डोळे बांधून खेळण्याचा खेळ (आंधळी कोशिंबिर) खेळत होती. जेव्हा चित्राने डोळे बांधून घेतले तेव्हा ती उद्‌गारली. ओहो! मला काहीच दिसत नाही! मी कशी शोधू?

चित्राला कोणतीही वस्तू का दिसत नव्हती?

तू स्वतः तुझे डोळे बांधून घे आणि तुझ्या मित्रांना किंवा इतर वस्तू ओळखण्याचा प्रयत्न कर. तुला आलेला अनुभव इतर मित्रांना सांग.

जाणून घे.

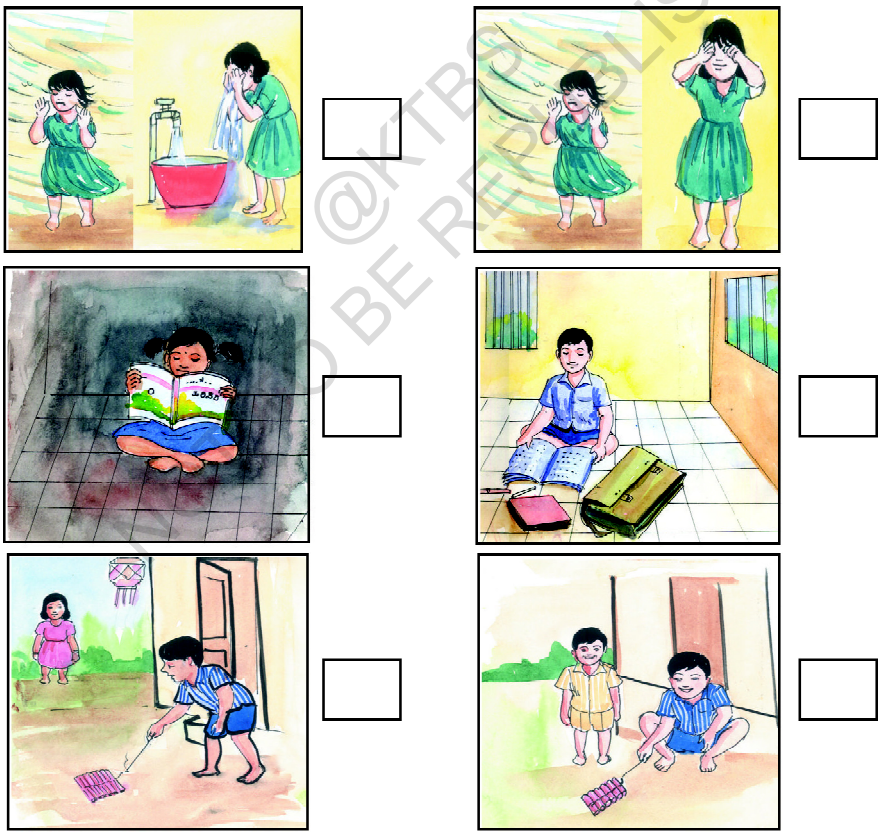
- आजूबाजूचा परिसर पाहण्यास डोळे आपणास मदत करतात.
- डोळे आपणास वस्तूचा आकार, रचना, रंग आणि त्यांचे अंतर ओळखण्यास सहाय्य करतात.

© BSCERT NOT TO BE REPUBLISHED

जेव्हा संजू शाळेहून घरी येत होता तेव्हा त्याच्या डोळ्यात काही कचरा गेला. त्याने डोळे चोळले. त्यामुळे त्याचे डोळे लाल झाले आणि डोळ्यातून पाणी येऊ लागले. शिक्षकाना हे समजल्यानंतर त्यांनी संजूला डॉक्टरकडे नेले. डॉक्टरानी त्याच्यावर लागलीच उपचार केले. डॉक्टरानी डोळ्याबद्दल थोडी माहिती सुद्धा त्याला सांगितली. 'डोळा हा शरीराचा नाजुक भाग आहे'. डोळ्यांत धूळ, कचरा किंवा बारीक कीटक गेल्यास डोळे चोळू नयेत. त्यामुळे डोळ्यात समस्या निर्माण होते. अशा वेळी डोळे स्वच्छ पाण्याने धुवावेत आणि डॉक्टरचा सल्ला घ्यावा. तू तुझ्या डोळ्याच्या संरक्षणाची काळजी घे.

तुमच्या डोळ्यांच्या संरक्षणाची काळजी घ्या.

खालील बरोबर असलेल्या चित्रांना ( ) अशी खूण कर व चूकीच्या चित्रांना (×) अशी खूण कर.

वरील चित्रावरुन तू काय शिकलास याची तुझ्या मित्रांशी चर्चा कर.

© KTBS @KTBS DO NOT BE REPUBLISHED

कान :

तुझ्या मित्रांचे डोळे रुमालाने बांधून बंद कर. मित्राजवळ बेल वाजवून किंवा शिट्टी फुंकून आवाज कर. मित्राला आवाज ओळखण्यास सांग. अशा प्रकारे इतर आवाज सुद्धा ओळखण्यास सांग. तसेच आवाजाची दिशा ओळखायला सांग.

जाणून घे :

- कान आपल्याला ध्वनीचे ज्ञान देतात.
- कानांच्या सहाय्याने आम्ही विविध प्रकारचे आवाज ओळखू शकतो.

ढम! फटाकड्यांचा स्फोट झाला. टॉमी या आवाजाने घाबरला आणि आवाजाच्या दिशेने पळत गेला. स्फोट झालेल्यातील काही कण टॉमीच्या कानात शिरले आणि तेथेच अडकून राहिले. टॉमी हा चंदनचा आवडता कुत्रा होता. चंदन टॉमीला पशुचिकित्सालयात घेऊन गेला.

डॉक्टरनी टॉमीच्या कानावर इलाज केला आणि चंदनला कानाचे संरक्षण करण्याविषयीचा एक तक्ता दाखविला.

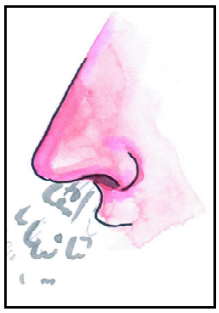
कानांचे संरक्षण

वरील चित्रांचे निरीक्षण कर. तेथे चित्राखाली ( ) किंवा (×) खुण का केली आहे ?

© BALBHARATI 2021-22 NOT TO BE REPUBLISHED

नाक:

जास्वंदीचे फुल, तुळशी किंवा निलगिरीचे पान घे. हाताच्या तळव्यामध्ये धरुन चांगले चोळ. तुझा तळवा मित्राच्या नाकाजवळ धर आणि वास घेऊन ओळखण्यास सांग. त्यांनी कसे ओळखले हे त्यांना विचारुन माहिती करुन घे.

जाणून घे.

- नाकावाटे वासाचे ज्ञान होते.
- नाक हा श्वसन क्रियेचा आवश्यक भाग आहे.

वासावरुन ओळखता येणाऱ्या 10 घटकांची नावे लिही.

_____, _____, _____, _____, _____,

_____, _____, _____, _____, _____ .

तुला सर्दी झालेली असतांना वास ओळखता येतो का? वास घेण्याचा प्रयत्न कर.

कृती : येथे चित्रात दिलेल्या क्रिया चूक कि बरोबर ओळख. बरोबर असल्यास (✓) अशी खूण कर किंवा चूक असल्यास (✗) अशी खूण कर. चूक का ते चित्राखाली लिही.

_____ _____ _____ _____

_____ _____ _____ _____

_____ _____ _____ _____

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जीभ :

रमेशच्या शाळेत आज मध्यान्ह आहाराच्या वेळी विशेष काहीतरी आहे. तेथे खीर, लिंबूभात, कारल्याची भाजी, मिरचीभजी इत्यादी पदार्थ केले आहेत. यापैकी कोणता पदार्थ तुला आवडतो. का?

या घटकांची चव लिही.

खीर _____

लिंबूभात _____

कारल्याची भाजी _____

मिरचीभजी _____

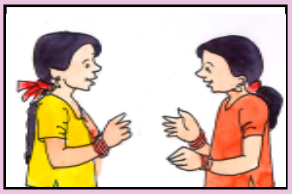
या पदार्थांची चव तू कशी ओळखशील ? तू तुझ्या जीभेचा उपयोग इतर कोणत्या कार्यासाठी करतोस?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

- जीभेमुळे आहार पदार्थांची चव समजते.
- जीभेमुळे आहार पदार्थ चर्वणासाठी दातांकडे सरकविला जातो.

- जीभेमुळे बोलता येते.

जीभेचा उपयोग न करता बोलण्याचा प्रयत्न कर.

कृती : खाली दिलेली वाक्ये काळजीपूर्वक वाच. त्यातील चुकीची वाक्ये बरोबर करून लिही.

1. दररोज दात घासतांना आपण बोटांचा उपयोग करून जीभ स्वच्छ करू नये. त्यामुळे तोंडातून घाण वास येणार नाही.

_____

_____

_____

2. प्रत्येक जेवणानंतर आपले तोंड स्वच्छ करु नये. त्यामुळे जीभ व दात स्वच्छ राहण्यास मदत होते.

_____

_____

_____

3. अति थंड किंवा अति गरम पदार्थ खाऊ नयेत. यामुळे जीभेला पदार्थाची चव चांगली समजते.

_____

_____

_____

4. जर तू धारदार वस्तू तुझ्या तोंडात ठेवलास तर, तुझ्या जीभेला दुखापत होणार नाही.

_____

_____

_____

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

त्वचा :

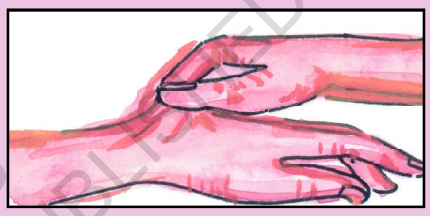
''आई फार दुखत आहे!'' तारा ओरडली. तिच्या सभोवती असणाऱ्यांना आश्चर्य वाटले. तारा आशाकडे बोट दाखवत म्हणाली, ''तिने मला चिमटा काढला''. जेव्हा आशाने चिमटा काढला तेव्हा ताराला असा अनुभव का आला?

तुला दिलेला आहार गरम किंवा थंड हे तू कसे ओळखशील?

तुझे डोळे बांधून घे आणि हाताला लागतील त्या वस्तूंना स्पर्श कर. तुला त्या ओळखता येतील का? वस्तूंना तू कसे ओळखणार?

जाणून घे.

- आपले संपूर्ण शरीर त्वचेने आच्छादलेले आहे.
- त्वचेला वस्तूंचा स्पर्श झाल्यावर वस्तू थंड, गरम, कठीण, मऊ, खरबरीत आहे हे कळून येते. एवढेच नव्हे तर त्वचेमुळे वेदना आणि दाब यांची जाणिव होते.

तुझ्या त्वचेचे संरक्षण तू कसे करशील?

योग्य शब्दाने मोकळ्या जागा भर.

1. अंघोळ केल्याने आपले शरीर _____ राहते.
2. फळे आणि भाज्या खाल्ल्याने आपली त्वचा _____ राहते.
3. जर आम्ही आपली त्वचा स्वच्छ ठेवली नाही तर, आम्हाला _____ रोग होऊ शकतो.
4. आठवडयातून एक वेळ शरीराला तेल लावून अंघोळ केल्याने आपली त्वचा _____ राहते.
5. कोणतीही धारदार वस्तू त्वचेला बोचल्याने आम्हाला _____ होतात.

© KRPS NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

डोळा, कान, नाक, जीभ आणि त्वचा ही आपणास पहाणे, ऐकणे, वास, चव आणि स्पर्श यासाठी मदत करतात. म्हणून या पाच इंद्रियांना ज्ञानेंद्रिये म्हणतात.

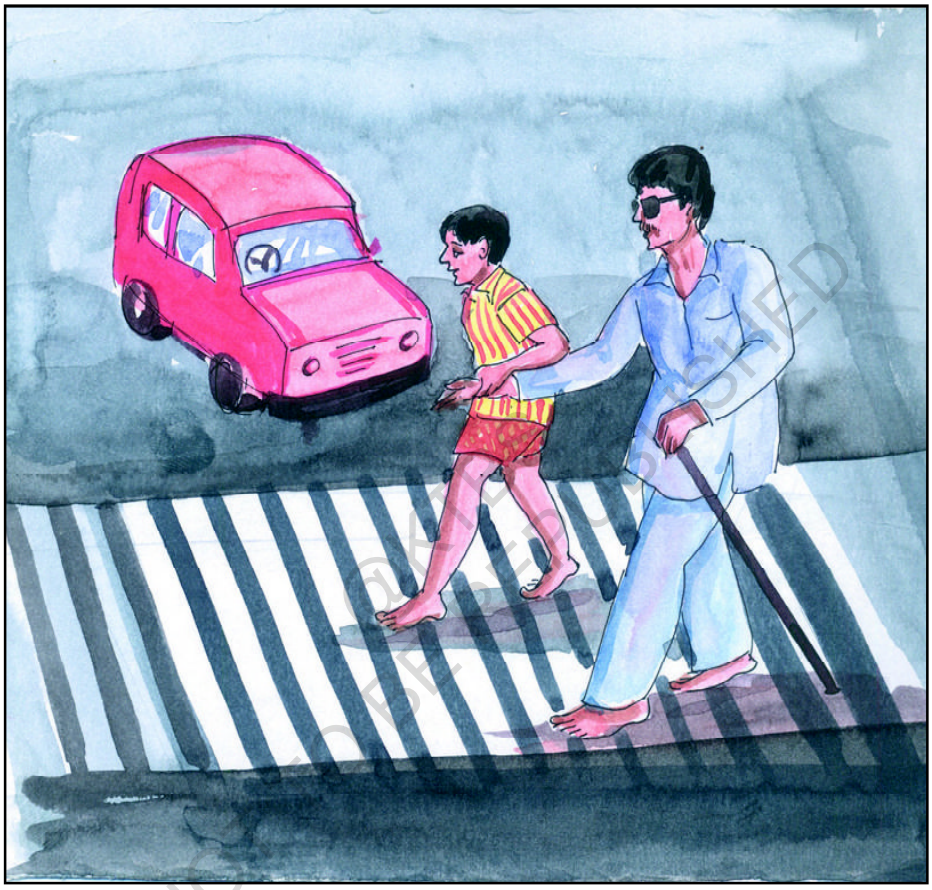
कृती : चित्रांचे निरीक्षण कर. योग्य ज्ञानेंद्रियाशी त्यांच्या जोड्या जुळव.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

तुझ्या वहीत ज्ञानेंद्रियांचे एक साधे रेखा चित्र काढ. इस्पितळामध्ये गेल्यानंतर तेथील ज्ञानेंद्रियांची माहिती असणारा तक्ता वाच.

पाहू न शकणारे किंवा ऐकू न येणारे काही लोक असतात. त्यांना विशेष सोयींची आवश्यकता असते. त्यांची चेष्टा करू नका किंवा छेड काढू नका. त्यांना मदत करण्याच्या भावनेचा विकास करा.

NOT TO BE REPUBLISHED

पाठ 11

दातांचे महत्व

W9F6H3

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- आपल्या दातांचे महत्व, दातांचे प्रकार, त्यांचे कार्य आणि दात स्वच्छ करण्याची गरज जाणून घेशील.

ससा आणि कुत्रा हे दोघे मित्र होते. एक दिवस ते एका तलावाजवळून चालले होते.

ससा : ओ! येथे भरपूर गवत वाढलेले आहे. मी ते खाणार.

कुत्रा : तिकडे बघ, मोठा मांसाचा तुकडा पडला आहे. मी तो चावणार आणि खाणार.

(कुत्रा मांसाचा तुकडे करताना पाहून सशाला आश्चर्य वाटले.)

ससा : अरे माझ्या मित्रा किती लवकर तू मांसाचा तुकडा फाडून काढलास?

कुत्रा : माझे दात बघ. ते किती तीक्ष्ण आहेत. परंतु मी तुझ्यासारखे गवत खात नाही.

ससा : (हसत) माझे पुढचे दात बघ. ते मला गवत तोडण्यास मदत करतात.

कुत्रा : ते बरोबर आहे. जसे माझे सुळे दात मला मांस फाडण्यास मदत करतात.

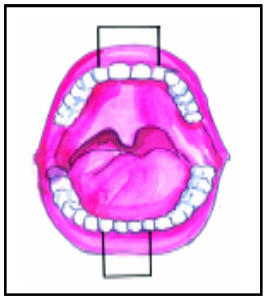
एका आरश्यासमोर उभे रहा आणि तुझ्या दातांचे निरीक्षण कर.

तुझ्या मित्राच्या दातांचे निरीक्षण कर. दात किती आहेत ते मोज. सर्व दात सारखेच आहेत का? समोरच्या दातांचे निरीक्षण कर.

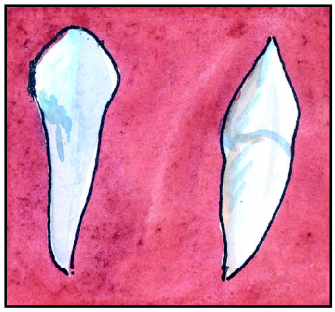
©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कात्रेदात रुंद असतात. त्यांच्या कडा धारदार आहेत. हे पुढील दात आहेत. याना कात्रेदात म्हणतात. तुला किती कात्रेदात आहेत?

जेव्हा तुझे मित्र फळे खात असतात तेव्हा या दातांचे कार्य समजून घे.

कात्रेदातामुळे आहार पदार्थांचे तुकडे होण्यास मदत होते.

तुझ्या मित्राच्या तोंडात कात्रेदातानंतर असलेले दात बघ. हे थोडे लांबट आणि तीक्ष्ण आहेत, नाही का? हे आहेत सुळे. तुझे मित्र ऊसासारखे कठीण पदार्थ खातांना या दाताचा उपयोग करतात. त्यांचे कार्य समजून घे.

सुळेदात अन्न पदार्थ फाडून खाण्यास मदत करतात.

कुत्रा, वाघ आणि इतर मांसाहारी प्राण्यांतील सुळे खूप लांब आणि टोकदार असतात. का? विचार कर.

एक खोबऱ्याचा तुकडा चघळ. तोंडाच्या कोणत्या भागामध्ये तो धरतोस? जे दात जबडयाच्या भागात असतात ते म्हणजे दाढा. तुझ्या मित्राच्या तोंडातील दाढांचे निरीक्षण कर. ते मोठे, चपटे आणि रूंद आहेत.

दाढा अन्न बारीक करण्यास मदत करतात.

@KTPS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : वृद्ध लोकांच्या तोंडाचे निरीक्षण कर ज्यांचे दात पडलेले आहेत. ते कोणत्या प्रकारचा आहार खातात आणि तो कसा खातात याचे निरीक्षण कर.

हे तू स्वत कर :

तुझ्या शिक्षकांच्या किंवा मित्रांच्या मदतीने चिखल किंवा थर्मोकोलपासून दातांची प्रतिकृती तयार कर. दातांच्या प्रकारानुसार नावे दे.

करीम 7 महिन्याचे बालक आहे. आता त्याला दात येत आहेत. ते दुधाचे दात आहेत. जॉन हा 8 वर्षाचा आहे. त्याचे दात पडत आहेत आणि त्या जागी नविन दात येत आहेत. जॉनला आता 20 दात आहेत. सुरेशचे वय 35 वर्षे आहे. त्याचे काही दात पडले आहेत. ते पुन्हा येणार नाहीत.

कृती :

तुझे दात मोज आणि लिही. ☐

तुझे पडलेले दात मोज आणि लिही. ☐

तुला असलेले एकूण दात. ☐

©KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

1 ते 6 वर्षाच्या मुलांच्यामध्ये दिसून येणारे दात हे दुधाचे दात असतात. लहान मुलांना दुधाचे एकूण 20 दात असतात. 7-8 वर्षांच्या दरम्यान ते पडण्यास सुरवात होतात. तेथे पुन्हा नविन दात येतात. ते कायमचे दात असतात. कायमचे दात पडले तर त्या जागी पुन्हा दात येत नाहीत. म्हणून आपण कायमच्या दातांचे संरक्षण केले पाहिजे. एका प्रौढ व्यक्तीमध्ये एकूण 32 दात असतात. त्यामध्ये 8 कात्रेदात, 4 सुळे आणि 20 दाढा असतात.

कांती तिसरीच्या वर्गात शिकत आहे. तिला गोड पदार्थ खाण्यास फार आवडत असे. ती दररोज चॉकलेट आणि दुसरे गोड पदार्थ सतत खात होती. ती आळशी सुद्धा होती. ती आपले दात व्यवस्थित वेळच्यावेळी स्वच्छ करत नव्हती. योग्य रितीने दात घासत नव्हती. हळू हळू दातात अडकलेल्या अन्नकणामुळे दात किडू लागले. तिच्या तोंडातून दुर्गंधी येत होती. दात किडू लागल्याने दात दुखणे, दातातून रक्त येणे आणि हिरड्यामध्ये पू धरणे सुरु झाले. तिच्या वडिलांनी तिला दंतवैद्याकडे नेले. दंतवैद्यांनी तिच्या दातांचे परीक्षण केले आणि सांगितले'' कांती तू जेवण केल्यानंतर किंवा इतर काही खाल्यानंतर दात चांगले स्वच्छ करत नाहीस. त्यामुळे अन्नाचे कण दातांच्यामध्ये अडकून तसेच राहतात. तू गोड पदार्थ खाल्यानंतर त्वरित दात स्वच्छ केले नाहीस म्हणून तुझे दात किडले आहेत. त्यामुळे तुझ्या तोंडातून दुर्गंधी येत आहे. आता मला तुझे जास्त किडलेले दोन दात काढावे लागणार आणि इतर दातांवर मी उपचार करतो.

कांतीने आपले दोन दात वाचविण्यासाठी काय केले पाहिजे ?

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

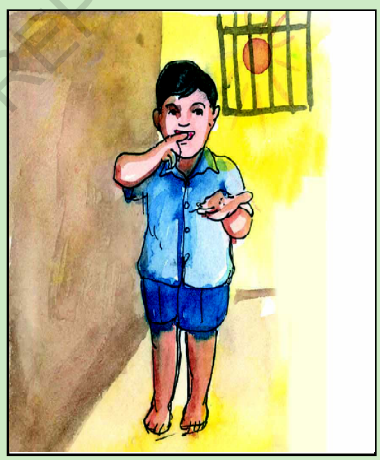
- दात हे आपल्या चेहऱ्याचे सौंदर्य वाढवितात.
- स्पष्ट उच्चार करण्यास दातांची मदत होते.

कृती : खालील कृतींचे निरीक्षण कर. जी कृती योग्य आहे तिला (✓) अशी खूण आणि जी चुकीची आहे तिला (×) अशी खूण बाजूच्या चौकोनात कर.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

जाणून घे.

- कच्चे गाजर, ऊस, वाळलेले खोबरे इत्यादी घट्ट पदार्थ खाल्याने दात आणि हिरड्यांना व्यायाम होतो आणि दात निरोगी राहतात. दूध प्याल्याने सुध्दा दात बळकट होतात.
- दातांचा कोणताही त्रास होत असेल तर ताबडतोब दंतवैद्याचा सल्ला घ्यावा.
- जर तुझ्या परिसरात दंतवैद्य असतील तर, दातांच्या स्वच्छतेविषयीची माहिती त्यांच्याकडून मिळव.

कृती : तुझ्या मित्रांच्या सहकार्याने दातांच्या स्वच्छतेविषयी तक्ता तयार कर आणि तुझ्या वर्गात लाव.

तुझ्या वर्गमित्रांचे रोज 10 प्रमाणे आठवडाभर दात स्वच्छतेविषयी निरीक्षण कर. कुणाचे दात अस्वच्छ दिसल्यास त्यांना दातांच्या स्वच्छतेची आवश्यकता समजावून सांग.

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

दात, दात, दात कात्रेदात,
फळे आणि भाज्या तोडायचे दात.
टोकदार व लांबट असतात सुळे,
ऊस फोडू शकतो त्यांचामुळे.

दाढा असतात त्यांच्या मागे,

अन्न होते बारीक त्यांच्या मुळे.
हवे आहे आम्हा त्यांचे सहकार्य,
त्यांच्या विना पचणार नाही आहार.

पाठ 12

धोका - अपघात

P4K5X1

या पाठाच्या अध्ययनानंतर तू,

- घरात व घराबाहेर होणाऱ्या अपघाताचे प्रसंग ओळखशील.

इथे दिलेली चित्रे पहा. प्रत्येक चित्रात काय घडत आहे? दिलेल्या रिकाम्या जागेत त्याबद्दल लिही. असे का घडते? विचार कर.

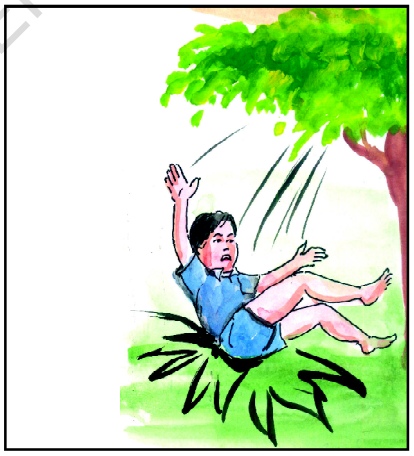

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

@KTBS
NOT TO BE REPUBLISHED

हे सारे अपघाताचे प्रसंग आहेत. त्यातील काही अपघात घरात होतात तर काही घराबाहेर. ते धोकादायक असतात.

© BALBHARATI BOOKTBS NOT TO BE REPUBLISHED

कृती : तू किंवा तुझी मैत्रिण किंवा तुझा मित्र असल्या धोकादायक प्रसंगात कधी सापडलात का? तू त्यांच्याशी चर्चा कर.

- फटाक्यापासून झालेल्या अपघाताच्या बातम्या वर्तमानपत्रातून संग्रहीत कर आणि शाळेच्या सूचना फलकावर लाव.
- खाली दिलेल्या प्रसंगातील योग्य चित्रासमोर (✓) आणि चूकीच्या चित्रासमोर (×) खूण कर. या प्रसंगाबाबत तुझ्या मित्र/मैत्रिणीशी चर्चा कर.

जाणून घे.

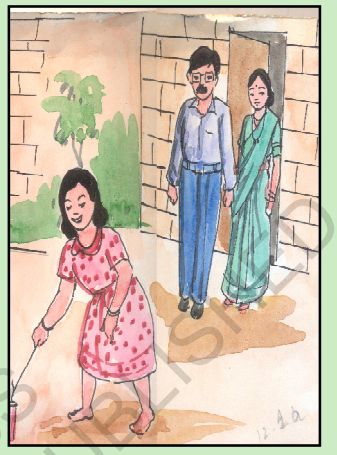
- चालत्या वहानामध्ये चढू नका.
- रांगेत उभे राहून बसमध्ये चढा.
- प्रवास करत असताना चालत्या वाहनाच्या खिडकीतून हात, डोके बाहेर काढू नका.
- रस्त्यावर खेळू नका.
- तुला किंवा तुझ्या मित्र/मैत्रिणींना आलेल्या अनुभवातून घेतले जाणारे सावधगिरीचे उपाय यांची यादी लिही.

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

सावधगिरीने अपघात टाळू शकतात.

कृती : खालील प्रसंगात बरोबर असलेल्या चित्रासमोर (✓) अशी खूण कर. चूक असलेल्या चित्रासमोर (×) अशी खूण कर. तुझ्या मित्रमैत्रिणीबरोबर चर्चा कर.

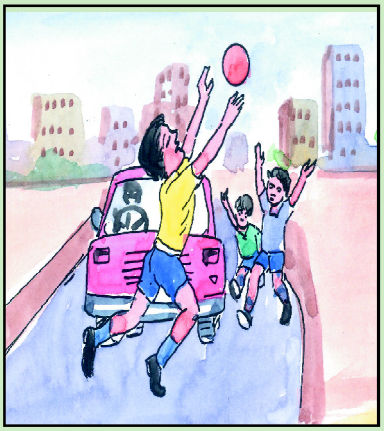

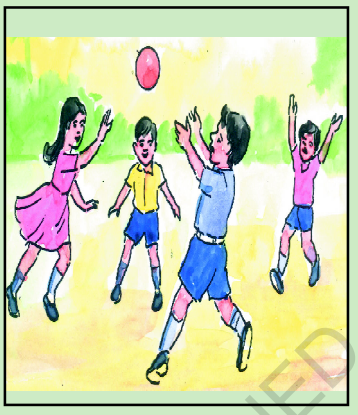

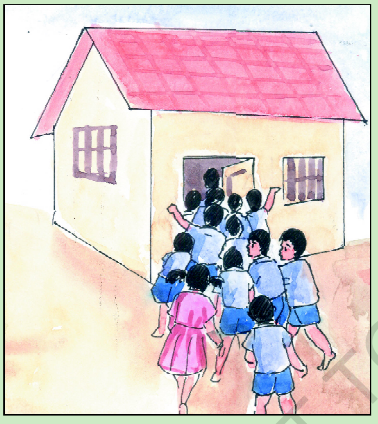

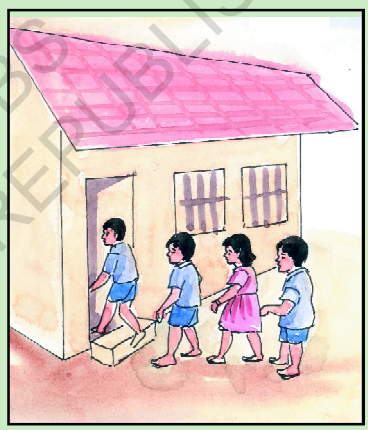

@KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

© KTBS NOT TO BE REPUBLISHED

गा आणि आनंद लुटा

झोपाळ्यावर बसली वैशाली, वैशाली,
झोके देते सोनाली, सोनाली.
सोनालीने झोका दिला जोरात, जोरात,
वैशाली धपकली ओरडत, ओरडत.

झाडावर वर खाली करतात सारी मुले, सारी मुले,
खेळत होती सुर पारंब्या, हो पारंब्या.
खाली वर करता हात सुटला, हात सुटला,
वरुन खाली पडता पाय मोडला, पाय मोडला.

पाय मोडता क्षणी, घातले प्लास्टर, प्लास्टर,
चालता येईना म्हणून घरी बसला, घरी बसला.
काळजी घेतली नाही म्हणून असे घडले, असे घडले,
आईकडे पाहून त्याला रडू आले, रडू आले.

फटाके वाजवायला मजा येते खूप, येते खूप,
वाजता क्षणी त्यांचा आवाज येतो खूप, येतो खूप.
भुईचक्र फिरताना मजा वाटते खूप, वाटते खूप,
पायात येता क्षणी पाय भाजला खूप, भाजला खूप.

भाजता क्षणी पायाची होऊ लागली आग, होऊ लागली आग,
औषध लावून डॉक्टरने जखम बांधली, जखम बांधली
चालताना, बसताना दुखते खूप, दुखते खूप

बस्स आता ठरवून टाकल नक्की, टाकल नक्की,
फटाके लावायचे नाहीत बात पक्की, बात पक्की.

© MSCERT NOT TO BE REPUBLISHED